

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Тернопільський національний економічний університет
Факультет обліку і аудиту
Кафедра аудиту, ревізії та аналізу

Попко Василь Петрович

Економічна експертиза фінансово-кредитних операцій підприємств

Спеціальність : 071 – Облік і оподаткування

Магістерська програма – Економічна експертиза та аудит бізнесу

Магістерська робота

Виконав:
студент групи ОЕЕМ-21 Попко В.П.

Тернопіль -2018

ЗМІСТ

Вступ

РОЗДІЛ 1 ПОНЯТТЯ ФІНАНСОВО-КРЕДИТНИХ ОПЕРАЦІЙ ЯК ОБ'ЄКТА ЕКОНОМІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

1.1. Економічний зміст категорій «фінансово-кредитна операція» і «кредит»

1.2. Банківський рахунок : порядок його відкриття та обслуговування

1.3. Порядок регулювання процесу фіксації фінансово-кредитних операцій в Україні

Висновки до розділу 1

Розділ 2 ІНФОРМАЦІЙНА БАЗА ЕКОНОМІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ФІНАНСОВО-КРЕДИТНИХ ОПЕРАЦІЙ

2.1. Організація обліку фінансово-кредитних операцій на підприємстві і в банку

2.2. Облік довгострокових кредитів банку

2.3. Облік короткострокових кредитів банку

2.4. Порядок здійснення фінансово-кредитних операцій в умовах використання системи електронних платежів

Висновки до розділу 2

Розділ 3 ПОРЯДОК ПРОВЕДЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ФІНАНСОВО-КРЕДИТНИХ ОПЕРАЦІЙ ПІДПРИЄМСТВА

3.1. Мета, завдання та джерела інформації економічної експертизи фінансово-кредитних операцій

3.2. Методика економічної експертизи фінансово-кредитних операцій

Висновки до розділу 3

Висновки

Список використаних джерел

РОЗДІЛ 1

ПОНЯТТЯ ФІНАНСОВО-КРЕДИТНИХ ОПЕРАЦІЙ ЯК ОБ'ЄКТА ЕКОНОМІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

1.1. Економічний зміст категорій «фінансово-кредитна операція» і «кредит»

Банк - це розрахунково-кредитна установа, яка здійснює розрахункові, кредитні операції та акумулює кошти власних клієнтів, а також здійснює операції по залученню грошових коштів шляхом емісії цінних паперів господарювання. Однією з основних функцій банків і банківським інструментарієм є проведення кредитних операцій.

У Законі України «Про банки і банківську діяльність» зазначено, що банки здійснюють залучення і розміщення кредитів (стаття 5) [40]. При цьому комерційними банківськими установами здійснюються кредитні операції в межах тих кредитних ресурсів, які вони утворюють в процесі своєї діяльності. Однак при необхідності комерційні банки мають право на певних договірних умовах позичати ресурси один в одного чи брати позики в Національному банку України – НБУ (міжбанківські кредити).

Практика господарювання свідчить, що у структурі активних операцій найбільшу питому вагу займають кредитні операції. Це пов'язано з закономірною властивістю капіталу спрямовуватися у сфери з найвищою нормою прибутку. Під кредитною операцією слід розуміти договір щодо надання кредиту, який супроводжується записами за банківськими рахунками, з відповідним відображенням у балансах кредитора та позичальника.

Згідно Господарського кодексу України кредитні операції (lending operations; credit operations) – це вид активних банківських операцій:

- пов'язаних із розміщенням залучених банком коштів шляхом їх надання в тимчасове користування;

- пов'язаних із прийняттям зобов'язань про надання коштів у тимчасове користування на певних умовах;
- надання гарантій, поручительств, акредитивів, акцептів, авалів, розміщення депозитів;
- проведення факторингових операцій, фінансового лізингу;
- видача кредитів у формі врахування векселів;
- будь-яке продовження строку погашення боргу, яке надано в обмін на зобов'язання боржника щодо повернення заборгованої суми, а також на зобов'язання на сплату процентів та інших зборів з такої суми (відстрочення платежу) [25].

На основі узагальнення різних джерел, де досліджується сутність кредитних операцій, можна зробити висновок, що основними їх ознаками є такі (рис.1.1).

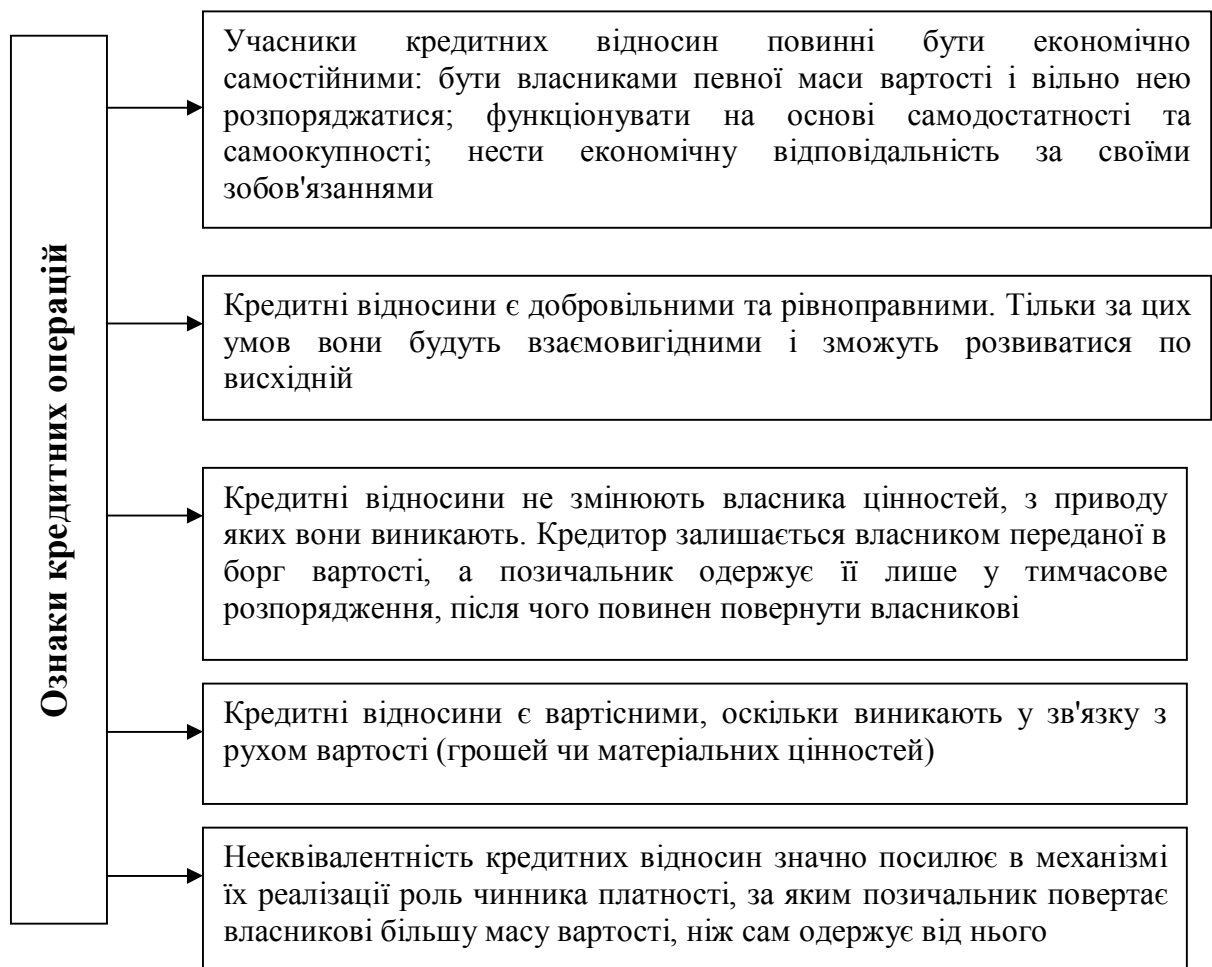

Рис.1.1 Ознаки кредитних операцій

На рис.1.2 представлений склад кредитних операцій згідно законодавства України.

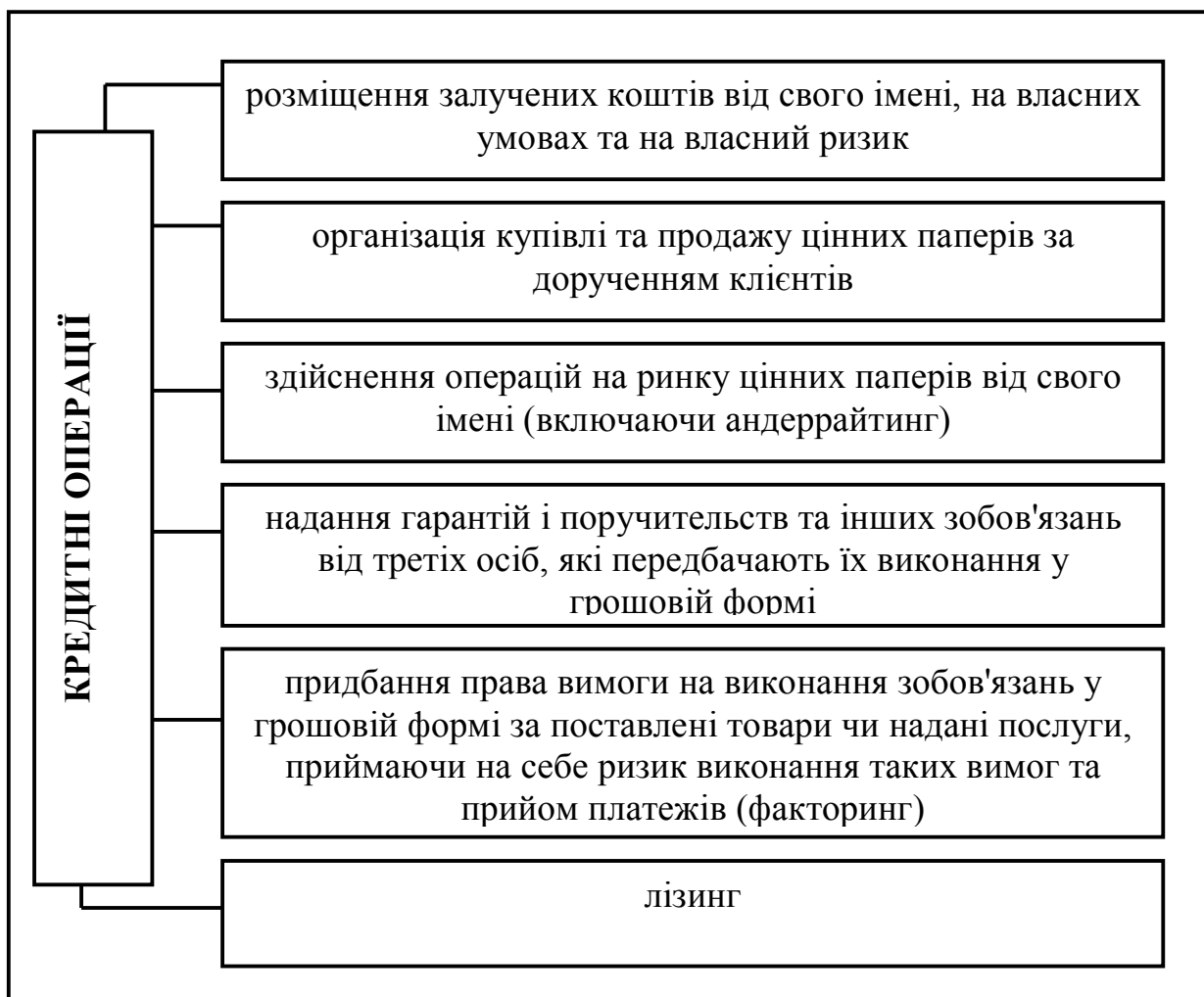

Рис.1.2 Склад кредитних операцій

З боку банківських установ позикові операції є одним із найефективніших способів розміщення їх ресурсів. Проте кредитні операції є найризикованішим видом операцій комерційного банку. У свою чергу, кредитні операції банку формують його кредитний портфель.

В подальшому дамо обґрунтування економічних категорій «кредитор» і «позичальник». Кредитор – це суб'єкт кредитних відносин, який надає кредити іншому суб'єкту господарської діяльності у тимчасове користування. Позичальник – це суб'єкт кредитних відносин, який отримав у тимчасове користування грошові кошти на умовах повернення, платності і строковості.

У подальшому, виходячи із теми наукового дослідження, логічно

дослідити поняття категорії «кредит». Кредит від латинської (credo) означає «вірю», «довіряю», «борг», «позика».

В загальному під кредитом розуміють позичковий капітал банку у грошовій формі, що передається у тимчасове користування на умовах забезпеченості повернення, строковості, платності та цільового характеру використання.

Кредит - узагальнююча правова категорія. Класичний грошовий кредит - передача грошей або інших замінних речей у власність боржнику під зобов'язання наступного повернення еквівалентної кількості грошей або речей. Комерційний кредит - це відстрочення виконання будь-якого обов'язку за основним договором (купівлі-продажу, підряду тощо).

Згідно Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» кредит – це кошти, надані в позику юридичній або фізичній особі на визначений строк та під відсотки [44].

На основі узагальнення різних наукових джерел, де наводяться різні підходи до трактування категорії «кредит» можна стверджувати, що існує в основному два підходи:

- 1) кредит – це сума коштів, що отримує позичальник від кредитора;
- 2) кредит – це сукупність суспільних правовідносин, що виникають, здійснюються і припиняються в процесі надання кредитором коштів у борг позичальнику.

Найбільш поширеною формою грошового кредиту є банківський кредит. У Законі України «Про банки та банківську діяльність» сказано, що банківський кредит – це будь-яке зобов'язання банку надати певну суму грошей, будь-яка гарантія, будь-яке продовження строку погашення боргу, яке надано в обмін на зобов'язання боржника щодо повернення заборгованої суми, а також на зобов'язання щодо сплати процентів та інших зборів з такої суми [40].

Відповідно до статті 47 Закону України «Про банки і банківську діяльність» розміщення залучених коштів від свого імені, на власних умовах та на власний ризик віднесено до кредитних операцій, які належать до виключно банківських операцій, здійснювати які в сукупності дозволяється тільки юридичним особам, які мають банківську ліцензію [40].

Банківський кредит є різновидом фінансового кредиту. При цьому під фінансовим кредитом слід розуміти кошти, які надаються у позику юридичній або фізичній особі на визначений строк та під певний відсоток. Слід відмітити, що надання коштів у позику на умовах фінансового кредиту належить до фінансових послуг. Тому фінансовий кредит, на відміну від банківського, може надаватись, крім банків, також і небанківськими фінансовими кредитними установами.

Важливо уточнити, що кредити відносяться до зобов'язань підприємства. Всі кредити (кредитні операції) поділяються на короткострокові і довгострокові кредити чи операції відповідно.

Короткострокові кредити банків – це сума поточних зобов'язань підприємства перед банком за отриманими від них позиками, а довгострокові кредити банків – це сума заборгованості підприємства банкам за отриманими від них позиками, яка не є поточним зобов'язанням [54, С.239].

У П(С)БО 11 «Зобов'язання» зазначено, що довгострокове зобов'язання за кредитною угодою (якщо угода передбачає погашення зобов'язання на вимогу кредитора (позикодавця) у разі порушення певних умов, пов'язаних з фінансовим станом позичальника), умови якої порушені, вважається довгостроковим, якщо:

- позикодавець до затвердження фінансової звітності погодився не вимагати погашення зобов'язання внаслідок порушення;
- не очікується виникнення подальших порушень кредитної угоди протягом дванадцяти місяців з дати балансу [76].

Рис.1.3 Принципи здійснення кредитних операцій в Україні

В Україні кредитні операції здійснюються на основі дотримання таких основних принципів кредитування, представлених нами на рис.1.3.

Слід зазначити, що істотне значення для обліку фінансово-кредитних операцій і формування звітності за позиками відіграє такий елемент кредитної політики як класифікація кредитів. Згідно з Положенням «Про кредитування» класифікація кредитів здійснюється за такими ознаками: вид позики, категорія позичальника, вид забезпечення, строки надання, призначення [80].

Нажаль, представлений підхід НБУ до класифікації кредитів не за всіма критеріями співпадає із чинною зарубіжною практикою. Однак класифікація кредитів не є стабільною і має здатність змінюватися з розвитком практики кредитування. В Україні в основу формування синтетичних рахунків для обліку кредитних операцій покладено класифікацію кредитів, запроваджену НБУ.

Ознаки класифікації кредитів узагальнені нами у табл.1.1.

В умовах сучасного розвитку кредитних відносин в господарській практиці підприємств широкого застосування набули специфічні форми кредиту, а саме - овердрафт і кредитна лінія. Овердрафт – це форма короткострокового кредиту, який надається для тимчасового покриття недостатності оборотних коштів на термін до 1 року. Овердрафт надається в межах визначеного ліміту коштів. Для підприємств зі стабільним фінансовим станом овердрафт надається без забезпечення. За договором овердрафту клієнт може здійснити оплату грошових документів понад залишок грошових коштів на його поточному рахунку [54, С.244].

При цьому банк може як відкрити для цього спеціальний позиковий рахунок, так і просто провести платіжні доручення овердрафтного клієнта. Овердрафт дозволяє ліквідувати тимчасовий розрив між фактичними надходженнями на поточні рахунки і необхідними списаннями з цих рахунків. Відмінною особливістю овердрафту як кредиту є відсутність вимог щодо конкретного цільового використання. Крім того, для його отримання необхідно подати в банк скорочений пакет документів [54, С.244].

Іншою формою кредиту може бути надана кредитна лінія, яка дозволяє підприємству використовувати кредитні кошти в розрізі окремих етапів у межах затвердженого ліміту. Кредитна лінія буває двох типів: відновлювана і невідновлювана. При відновлюваній лінії кредиту в клієнта є можливість повторно використовувати виділений ліміт коштів за умови повного або часткового погашення вже використаної суми, а при

невідновлюваній кредитній лінії такої можливості у нього немає.

Таблиця 1.1

Види кредитів за різними класифікаційними ознаками [54, С.239-240]

Класифікаційна ознака	Вид кредиту	Коротка характеристика
1	2	3
За цільовим призначенням	На формування виробничих запасів	Створення запасів для здійснення виробничої діяльності
	На інвестиційні витрати	Під будівництво, для придбання будівель, споруд, обладнання, цінних паперів, фінансовий лізинг
	На витрати виробництва	Сезонні витрати у рослинництві, тваринництві, лісозаготівлі
За термінами повернення	Короткостроковий	До 1 року
	Довгостроковий	Більше 1 року. Надається під забезпечення
	Відстрочений (продовжений)	Кредит, строк повернення за яким перенесено на прохання позичальника на пізнішу дату
	До запитання	Кредити на невизначений термін, проте позичальник повинен їх погасити на першу вимогу банку
За методом надання	Одноразовий	Видаються на підставі документів, які позичальник подає банку для розгляду щоразу, коли виникає потреба в позиції
	Перманентний	Надається постійним клієнтам за схемою, коли з позичкового рахунку оплачуються розрахункові документи в межах встановленого договором ліміту кредитування (овердрафт, кредитна лінія)
	Гарантійний	Надається клієнту, коли банк взяв на себе договірні зобов'язання надати позику через певну причину, протягом певного періоду у визначеному розмірі
	Факторинг	Банк (фактор) передає або зобов'язується передати грошові кошти в розпорядження другої сторони (клієнта) за плату, а клієнт відступає факторові своє право грошової вимоги до третьої особи (боржника)
За забезпеченістю	Забезпечений заставою	Предметом застави можуть бути майнові права, цінні папери, інше майно
	Іпотечний	Надання кредитів під заставу нерухомого майна
	Гарантії	Розрізняють гарантії банків грошовими коштами та майном третьої особи
	Незабезпечений (бланковий)	Надається комерційним банком тільки в межах наявних власних коштів (без застави майна або інших видів забезпечення) і тільки під зобов'язання повернення кредиту. Найбільш розповсюдженим є кредитна лінія і овердрафт
У взаємозв'язку з джерелом погашення	З одноразовим поверненням	Заборгованість за позичкою погашається у визначений день або достроково на вимогу банку чи за бажанням клієнта
	З погашенням у розстрочку	Надається окремими платежами протягом встановленого договором терміну або в міру надходження виручки від реалізації продукції на позичковий рахунок
	З регресією платежів	Часткова виплата у визначені строки
За формою залучення кредиторів	Двосторонній	В кредитній угоді беруть участь банк і позичальник
	Консорціумний	При неможливості надання кредиту одним банком створюється банківський консорціум
	Паралельний	Кожен з банків на свою частку в загальній сумі кредиту, який надається одному позичальнику, укладає з останнім кредитний договір
За ступенем ризику	Стандартні	Надаються позичальникам, що раніше своєчасно розраховувалися з банком за позиками і процентами та мають належну фінансову стійкість
	З підвищеним ризиком	Належать бланкові кредити та кредити, надані клієнтам з нестійким фінансовим становищем або які допускали прострочення платежів

Овердрафт може надаватися на термін менше одного року, а кредитна лінія може надаватися на термін більше одного року. Кредитна лінія погашається окремим платіжним дорученням, а овердрафт автоматично, проте кредитна лінія може вимагати забезпечення поворотності кредиту.

Слід відмітити, що нарахування відсотків за користування такими формами кредиту як кредитна лінія і овердрафт проводиться на суму фактичної заборгованості і за фактичні терміни використання кредитних коштів. Така особливість вигідно їх відрізняє від звичайних кредитів, коли відсотки нараховують з моменту надання кредиту, а не враховуючи моменту використання коштів.

Факторинг - це специфічний вид кредитування, фінансування під відступлення права грошової вимоги. Принцип практичного застосування факторингу виглядає так : одна сторона (фактор) передає або зобов'язується передати грошові кошти в розпорядження іншої сторони (клієнта) за плату, а клієнт відступає або зобов'язується відступити факторові своє право грошової вимоги до третьої особи (боржника).

Крім того, клієнт може відступити факторові свою грошову вимогу до боржника з метою забезпечення виконання зобов'язання клієнта перед фактором.

В якості предмета договору факторингу виступає право грошової вимоги, строк платежу за якою настав (наявна вимога), а також право вимоги, яке виникне в майбутньому (майбутня вимога).

У договорі факторингу задіяні дві сторони : фактор і клієнт. Клієнтом у договорі факторингу може бути фізична або юридична особа - суб'єкт підприємницької діяльності.

Боржник повинен здійснити платіж факторові за умови, що він одержав від клієнта або фактора письмове повідомлення про відступлення права грошової вимоги факторові і в цьому повідомленні визначена грошова вимога, яка підлягає виконанню, а також названий фактор, якому має бути здійснений платіж.

1.2. Банківський рахунок : порядок його відкриття та обслуговування

Закон України «Про платіжні системи та переказ грошей в Україні» передбачає, що банки відкривають своїм клієнтам поточні та вкладні (депозитні) рахунки [42].

Під поточним рахунком слід розуміти рахунок, відкритий банком клієнту на договірній основі для зберігання грошей та для здійснення всіх видів операцій за цим рахунком відповідно до умов договору та вимог чинного законодавства.

Погашення підприємством кредиту банку і нарахованих за ним відсотків здійснюється позичальником із його поточного рахунку. У випадку, якщо його поточні рахунки відкриті в іншому банку, то погашення основної суми кредиту та сплата відсотків здійснюється на підставі платіжних доручень позичальника або платіжної вимоги банку - за умови визнання боргу позичальником.

Характерно, що погашення заборгованості за кредитом здійснюється позичальником в тій самій валюті, в якій було взято кредит.

Слід відмітити, що погашення кредиту та відсотків за користування ним можливе трьома способами:

- 1) позичальником з його поточного рахунку на підставі платіжного доручення;
- 2) у разі визнання позичальником пред'явленої банком претензії – з поточного рахунку позичальника на підставі платіжної вимоги, яка виставлена від імені банку;
- 3) за рахунок реалізації заставленого майна.

При цьому погасити банківські кредити підприємство може наступним чином:

- 1) сплатою заборгованості за відсотками основною сумою боргу водночас у кінці строку позики;

- 2) щомісячною сплатою заборгованості за відсотками і в кінці строку позики;
- 3) за основною сумою кредиту;
- 4) у розстрочку;
- 5) щорічними платежами з арифметичною або геометричною прогресією чи регресією;
- 6) після обумовленого періоду;
- 7) з постійною сумою погашення основного боргу;
- 8) достроково (на вимогу) тощо [54, С.245].

Практика свідчить, що в основному позики погашаються постійними періодичними виплатами (щорічними, щоквартальними, щомісячними), які включають суму погашення основного боргу і відсотки. При погашенні заборгованості в першу чергу сплачують відсотки за користування кредитом, далі - прострочену заборгованість, а в кінці сума спрямовується на погашення основної бази кредиту.

Виходячи із теми нашого наукового дослідження, логічно в подальшому розкрити порядок відкриття, використання і закриття банківських рахунків у національній та іноземній валютах в Україні.

У Законі України «Про платіжні системи та переказ грошей в Україні» передбачено, що банки мають право відкривати рахунки резидентам України (юридичним особам, їх відокремленим підрозділам, фізичним особам), нерезидентам України (юридичним особам - інвесторам, представництвам юридичних осіб в Україні та фізичним особам). При цьому вищезазначені особи мають право відкривати рахунки в будь-яких банках України відповідно до власного вибору та за згодою цих банків для забезпечення фінансово-господарської діяльності і власних потреб [42].

Іншим правовим документом, який деталізує порядок відкриття рахунків є Інструкція про порядок відкриття, використання і закриття рахунків у національній та іноземній валютах [47].

Сформуємо перелік документів, які необхідні підприємству для відкриття банківського рахунка в установі банку:

- підписана керівником та головним бухгалтером суб'єкта господарювання заява на відкриття рахунка встановленого зразка;
- копія свідоцтва про державну реєстрацію в органі виконавчої влади, засвідчена нотаріально чи органом, який видав свідоцтво про державну реєстрацію;
- засвідчена нотаріально чи реєструючим органом копія зареєстрованого статуту (положення);

Примітка. Юридичні особи, установчі документи яких оприлюднені на порталі електронних сервісів Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань (ЄДР), установчий документ у паперовій формі не подають.

- довідка про реєстрацію підприємства в органах Пенсійного фонду України;
- копія довідки про внесення підприємства до Єдиного державного реєстру підприємств і організацій України, засвідчена нотаріально або органом, що видав довідку;
- копія страхового свідоцтва, що підтверджує реєстрацію підприємства у Фонді соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України як платника соціальних страхових внесків, засвідчена нотаріально або органом, що його видав, чи уповноваженим працівником банку;
- картка із зразками підписів осіб, яким надано право розпоряджання рахунком, засвідчена нотаріально з відбитком печатки підприємства [47].

Однак вище представлений перелік документів для відкриття рахунка в установі банку є загальним. Так, для деяких видів підприємств законодавством передбачено подання додаткових документів. Зокрема, орендні підприємства подають нотаріально засвідчену копію договору

оренди, а колективні сільськогосподарські підприємства, товариства споживчої кооперації, політичні партії, громадські та релігійні організації - протокол загальних зборів про створення або копію протоколу, засвідчену нотаріально.

При відкритті рахунка господарські товариства, договірні об'єднання, товарні біржі, друковані засоби масової інформації подають також нотаріально засвідчену копію установчого договору. Проте законодавство встановило ряд суб'єктів господарювання, звільнених від подання в банк їх статутів. До їх складу відносяться такі як: повні та командитні товариства, фермерські господарства, установи й організації, які фінансуються з бюджету, та інші суб'єкти підприємницької діяльності, в т.ч. підприємці без створення юридичної особи, у яких наявність статуту не передбачена законодавством.

Фінансові установи зобов'язані надіслати повідомлення про відкриття або закриття рахунка платника податків – юридичної особи до контролюючого органу, в якому обліковується платник податків, у день відкриття/закриття рахунка. Далі контролюючий орган не пізніше наступного робочого дня з дня отримання повідомлення з банку про відкриття рахунка зобов'язаний направити повідомлення про взяття рахунка на облік/відмову у взятті рахунка на облік із зазначенням відповідних підстав.

Слід відмітити, що рахунок відкривається з письмового дозволу керівника установи банку надписом на заяві про відкриття рахунка. В подальшому банк не має права вимагати ні довіреності, ніяких інших документів, які б підтверджували повноваження осіб, підписи яких є в картці зі зразками.

Правила Національного банку України (НБУ) також встановлюють порядок закриття рахунків в банківських установах. Поточні рахунки в установах банку можуть закриватися на таких підставах:

- заява власника рахунка.

У цьому випадку закриття поточного рахунку здійснюється на підставі заяви власника рахунку про його закриття, складеної у довільній формі із зазначенням найменування банку; найменування (прізвища, ім'я, по батькові), ідентифікаційного коду за ЄДР (ідентифікаційного номера) власника рахунку; номера рахунку, який закривається.

У випадку закриття поточного рахунку юридичної особи заява підписується її керівником або іншою уповноваженою на це особою і засвідчується відбитком печатки підприємства.

➤ рішення органу, на який згідно із законодавством покладено функції по ліквідації або реорганізації підприємства.

Банк закриває поточний рахунок юридичної особи на підставі документа, виданого державним реєстратором в порядку, який підтверджує державну реєстрацію припинення юридичної особи.

➤ інші підстави, передбачені чинним законодавством України або договором між установою банку та власником рахунку [47].

Згідно відповідного законодавства банк має право порушити питання про розірвання договору на обслуговування поточних рахунків клієнтів, якщо протягом одного року і більше по них не здійснювалися банківські операції. Закриття рахунку підприємства, у якого є податкова заборгованість, вимагає дозволу податкового органу. Рішеннями податкових, судових і правоохоронних органів операції на банківських рахунках можуть бути тимчасово призупинені, а відновити їх має право тільки той орган, який прийняв рішення про їх припинення або за рішенням суду.

При наявності коштів на поточному рахунку, який закривається на підставі заяви клієнта, банк здійснює завершальні операції за рахунком (з виконання платіжних вимог на примусове списання або стягнення коштів, виплати коштів готівкою, перерахування залишку коштів згідно з дорученням клієнта тощо).

Слід відмітити, що датою закриття поточного рахунку є наступний після проведення останньої операції за цим рахунком день. У день закриття

поточного рахунку банк зобов'язаний видати клієнту довідку про закриття рахунку.

1.3. Порядок регулювання процесу фіксації фінансово-кредитних операцій в Україні

Більшість суб'єктів підприємницької діяльності постійно потребують грошового кредиту, однак така потреба не завжди може бути задоволена за допомогою договору позики. Це пояснюється тим, що договір позики має реальний характер, він не створює у позичальника певності в отриманні грошей у потрібний час, оскільки неможливо примусити позикодавця надати позику. У таких умовах фінансовий ринок має потребу в договорі консенсуального характеру і таким договором виступає кредитний договір.

У табл.1.2 представлено порівняльну характеристику кредитного договору і договору позики.

Відповідно до Положенням «Про кредитування» взаємовідносини між банком і позичальником регламентуються кредитним договором, що укладається у письмовій формі [80].

У Вікіпедії значиться, що кредитний договір - цивільно-правовий документ, який визначає взаємні юридичні права і зобов'язання та економічну відповідальність між фінансовою установою і клієнтом (позичальником) з приводу проведення кредитної операції.

Кредитний договір виступає самостійним і особливим різновидом договору позики, що дає можливість, як зазначено в Цивільному кодексі України (ч. 2 ст. 1054), застосовувати до кредитного договору правила про договір позики [99]. За своєю юридичною природою кредитний договір консенсуальний, тобто вступає в силу з моменту досягнення сторонами домовленості щодо всіх істотних умов такого договору ще до реального

передання грошових коштів. Слід підкреслити, що предметом кредитного договору можуть бути лише грошові кошти, але в жодному разі не речі.

Таблиця 1.2

Порівняльна характеристика кредитного договору і договору позики

Кредитний договір	Договір позики
1	2
Кредит надається лише банками та/або іншими фінансовими установами	Позика може надаватись будь-якими особами (у разі надання її за рахунок власних коштів)
Кредит може надаватись лише грошовими коштами	Позика може надаватись грошовими коштами або іншими речами, визначеними родовими ознаками;
Кредит завжди передбачає сплату процентів	Позика може бути як процентною, так і безпроцентною
Кредитний договір має консенсуальний характер, оскільки набирає чинності з моменту, коли сторони в належній формі досягли згоди з усіх його істотних умов. Особливістю консенсуальної природи кредитного договору є те, що законом допускається одностороння відмова від надання або одержання кредиту за вже укладеним договором.	Договір позики у силу своєї реальності не передбачає обов'язку позикодавця передати позичальнику суму позики і відповідно позичальник не вправі вимагати від позикодавця такої передачі, що особливо незручно при здійсненні підприємницької діяльності
Кредитний договір завжди є оплатним, оскільки позичальник за одержаний кредит сплачує кредитодавцю проценти	Договір позики не завжди є оплатним

Згідно умов кредитного договору кредитор зобов'язується надати кредит позичальнику у тому розмірі та на таких умовах, що передбачені у договорі, а позичальник, в свою чергу, зобов'язується повернути основну суму боргу і сплатити відсотки за її користування та нараховані пені і штрафи у визначені договором строки. Отже, кредитний договір визначає права, обов'язки та

відповідальність двох сторін. Умови кредитного договору змінюються тільки за згодою обох сторін.

Стаття 1055 Цивільного кодексу України встановлює, що кредитний договір укладається в письмовій формі як шляхом складання одного документа, підписаного кредитором та позичальником, так і шляхом обміну листами, телеграмами тощо, підписаними стороною, що їх надіслала. Якщо ж кредитний договір укладається з недодержанням письмової форми, то він є нікчемний. Отже, кредитний договір, укладений усно, (стаття 1055 Цивільного кодексу України) недійсний з моменту його укладення, а тому не породжує жодних юридичних наслідків та не вимагає визнання недійсності в судовому порядку.

З метою подальшого дослідження слід представити трактування категорій – сторін кредитного договору «кредитор» і «позичальник».

Кредитор - банк або інша фінансова установа (кредитні спілки), що мають ліцензію Національного банку України на всі або окремі банківські операції (надання кредиту), передбачені Законом України «Про банки та банківську діяльність». Позичальник - фізична або юридична особа, яка отримує грошові кошти для заняття підприємницькою діяльністю або для задоволення побутових потреб.

Слід обов'язково уточнити, що юридичні особи можуть отримати такі види кредитів : банківський, комерційний, лізинговий, іпотечний, бланковий, консорціумний, а фізичні особи - споживчий кредит.

Основні характерні риси кредитного договору нами представлені на рис.1.4.

У кредитному договорі визначаються права, обов'язки та відповідальність сторін, які не можуть бути змінені в односторонньому порядку. За кредитним договором банк бере на себе зобов'язання надати у розпорядження позичальника на узгоджений термін певну суму коштів, а позичальник бере на себе зобов'язання використати кошти на цілі, обумовлені договором, повернути банку основну суму боргу і відсотки в

узгоджений строк, а також сплатити збори і комісійні, пов'язані з отриманням кредиту.

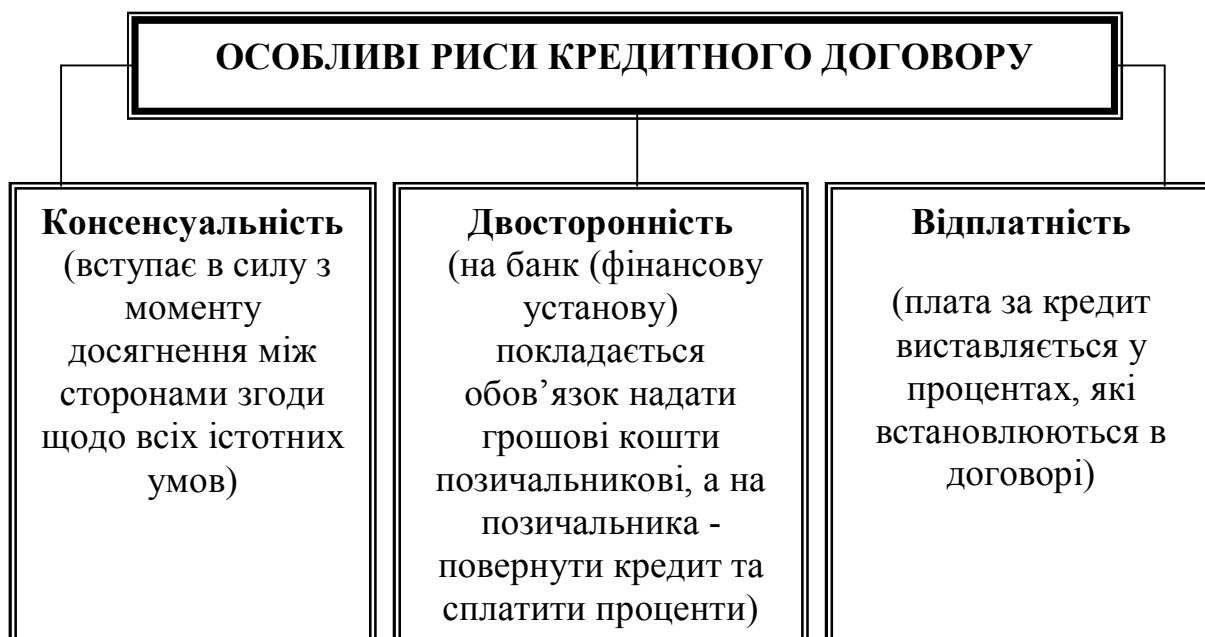

Рис.1.4 Особливі риси кредитного договору

Зауважимо, що при зверненні за отриманням кредиту банк пропонує позичальнику надати відповідну кредитну документацію, склад якої залежить від виду кредитної операції та запропонованого забезпечення. Всі документи, що надаються позичальником та гарантом (поручителем), повинні бути підписані уповноваженими посадовими особами позичальника, гаранта (поручителя) і завірені печаткою підприємства.

Перелік документів, необхідних для отримання кредиту, включає:

1. Заявка, на отримання кредиту;
2. Анкета підприємства з основними показниками діяльності;
3. Копії статутних документів;
4. Копія свідоцтва про державну реєстрацію;
5. Копії ліцензій, передбачених законодавством;
6. Техніко-економічне обґрунтування отримання кредиту;
7. Копії контрактів, які стосуються необхідності отримання кредиту;

8. Завірений в органах статистики Звіт про фінансово-майновий стан підприємства на останню звітну дату, Звіт про фінансові результати, а також річні фінансові звіти за останніх три роки;

9. Документи, які стосуються забезпечення кредиту (застава майна, гарантії, страхові поліси);

10. Довідки з обслуговуючих банків про наявність рахунків позичальника, наявності або відсутності заборгованості за кредитами [54, С.241].

Слід зауважити, що в якості забезпечення кредиту банки найчастіше вимагають заставу, майнове поручництво, гарантію, характеристика яких представлена у табл.1.3.

Таблиця 1.3

Форми забезпечення кредиту [складено на основі 54]

Забезпечення кредиту	Характеристика
1	2
Застава	Предметом застави можуть бути: нерухоме майно (іпотека); будь-яке майно, яке може бути відчужене заставником і на яке може бути звернене стягнення; майно, яке заставник придбає після виникнення застави, наприклад, майбутній урожай, приплід худоби Застава оформляється відповідним договором. Невід'ємною частиною договору застави є опис предмета застави, який підписується та скріплюється печатками банку кредитора та позичальника. Договір застави на нерухоме майно підлягає нотаріальному посвідченню і державній реєстрації
Майнове поручництво	Забезпеченням зобов'язань за кредитом можуть служити не тільки власне майно або майнові права позичальника, а й майно, що належать поручникові, яке він згоден надати банку як заставу для забезпечення виконання зобов'язань позичальника
Гарантія	За гарантією третя особа (страхова компанія, інша установа) гарантують банку, що видає кредит, виконання позичальником своїх зобов'язань. Договір гарантії укладається між гарантом і позичальником. Відносини щодо забезпечення кредитного договору гарантією можуть бути оформлені у вигляді гарантійного листа, наданого організацією гарантом. У цьому випадку банк-кредитор зобов'язаний письмово повідомити гаранта про прийняття гарантійного листа як забезпечення кредиту.

На рис.1.5 представлені основні етапи процедури отримання кредиту.

Рис. 1.5 Етапи процедури отримання кредиту в Україні

Лист-клопотання позичальника з додатком документів реєструється у журналі вхідної документації та розглядається керівником установи банку або його заступником. На листі-клопотанні керівник накладає резолюцію про подальший розгляд матеріалів позичальника, після чого документи передаються на виконання.

Після проходження всіх етапів між банком та позичальником оформляється кредитний договір, який підлягає обов'язковій реєстрації у Книзі реєстрації кредитних договорів.

Погашення заборгованості за кредитом та відсотків за його користування здійснюється у строки, встановлені кредитним договором. За наявності простроченої заборгованості за сплатою відсотків за користування кредитом, кошти, що надходять від позичальника, в першу чергу направляються на погашення простроченої заборгованості за відсотками.

До умов кредитного договору відносяться наступні:

- 1) об'єкти кредитування;
- 2) вид і розмір кредиту;
- 3) строк кредитування;
- 4) процентні ставки за користування кредитом;
- 5) порядок погашення основної суми кредиту та нарахування і сплати відсотків;
- 6) умови здійснення банківського контролю за цільовим використанням коштів;
- 7) способи забезпечення виконання зобов'язань за договором клієнтом;
- 8) майнова відповідальність за порушення умов договору тощо.

При зверненні до банку за кредитом з позичальником проводяться попередні переговори уповноваженими особами банку, в ході яких визначається суть проекту, що кредитується, термін, відсоткова ставка та забезпечення за кредитом. Проте остаточне рішення про надання кредиту позичальнику приймає Кредитний комітет.

При укладанні кредитного договору використовується типова форма, розроблена Юридичним управлінням центрального офісу банку. Внесені зміни та доповнення до кредитного договору, оформляються додатковою угодою, підписаною уповноваженими посадовими особами кредитора та позичальника.

Кредитний договір складається у необхідній кількості примірників, які підписуються уповноваженими (на підставі статутних документів позичальника) посадовими особами, або особами, які мають право підпису кредитного договору та представником банку і скріплюються печатками з обох боків.

Важливо відмітити, що стороною за кредитним договором виступає банк, а не окремий відділ банку або інший його структурний підрозділ. Якщо ж ця умова порушується, то договір, укладений структурною одиницею

банку від свого імені, має бути визнаний **недійсним**. Зміни в договір вносяться за погодженням обох сторін. Спірні питання стосовно виконання умов кредитного договору у разі недосягнення згоди між двома сторонами розглядаються у судовому порядку.

Вся інформація про позичальника, отримана банком при оформленні кредиту, узагальнюється у кредитній справі позичальника, в якій документи групуються наступним чином:

- 1) матеріали з надання кредиту (кредитний договір, боргові зобов'язання, гарантійні листи тощо);
- 2) фінансово-економічна інформація (бухгалтерські баланси, звіти про фінансові результати, бізнес-плани тощо);
- 3) матеріали про кредитоспроможність позичальника (довідки, отримані від інших банків, запити, листування, звіти аудиторських фірм тощо).

При цьому під кредитоспроможністю позичальника слід розуміти здатність його розрахуватися за своїм кредитним зобов'язанням у повному обсязі й у визначений кредитним договором строк.

Звичайно від платоспроможності і кредитоспроможності позичальника залежить кредитний ризик банку - ймовірність несплати позичальником основного боргу та відсотків за користування кредитом у терміни, визначені у кредитному договорі. Тому з метою зменшення ступеня кредитного ризику банк вимагає від позичальника надання забезпечення кредиту.

РОЗДІЛ 2

БАЗА ЕКОНОМІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ФІНАНСОВО-КРЕДИТНИХ ОПЕРАЦІЙ

2.1. Організація обліку фінансово-кредитних операцій на підприємстві і в банку

Організація обліку розрахунків з банком повинна забезпечити контроль за одержанням та своєчасним погашенням позик банку. Слід зазначити, що організація обліку кредитних операцій базується на таких загальноприйнятих у міжнародній практиці принципах як : безперервності діяльності установи банку і клієнта, стабільності правил бухгалтерського обліку, обережності поділу звітних періодів з урахуванням дати операції, переваги змісту над формою, окремого відображення та оцінки активів та пасивів [4].

На організацію кредитних відносин банку та клієнтів, а відповідно і організацію обліку фінансово-кредитних операцій впливає нормативно-інструктивна база, а також групи факторів, а саме:

- макроекономічні фактори, до яких відноситься економічна криза, спад виробництва, інфляція, нестабільність банківської системи, нерозвиненість системи страхування ризиків та інформаційного ринку;
- фактори, що пов'язані з позичальниками включають ризик відсутності їх правоздатності і дієздатності, фінансова нестійкість, неплатоспроможність, виробничо-технологічний ризик, ризик управління, ризик невиконання зобов'язань дебіторами;
- фактори, що пов'язані з банком, а саме - відсутність чітко сформульованої кредитної політики, зниження вимог до позичальника, відсутність контролю за цільовим використанням кредитів, недоліки в організації обліку та ін. [20].

Фінансово-кредитні операції здійснюють вплив на функціональну модель обліку (рис.2.1).

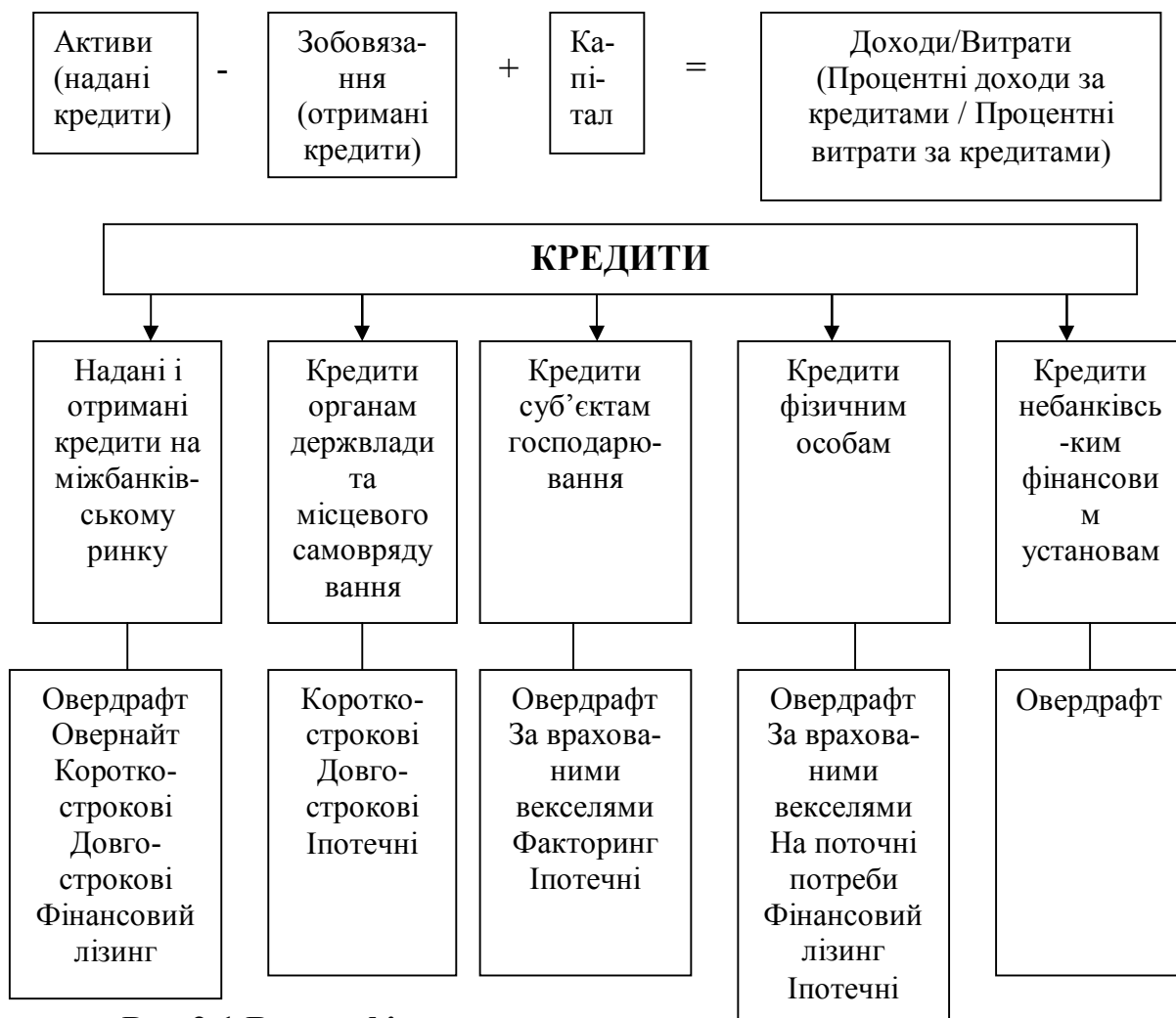

Рис.2.1 Вплив фінансово-кредитних операцій на фундаментальну модель обліку

Організація системи обліку та внутрішнього контролю підприємства має бути побудована таким чином, щоб автоматично або напівавтоматично відстежувати стан кредиторської заборгованості й надавати інформацію для складання фінансової звітності. При відкритті кредитних рахунків в облікову систему вводяться спеціальні обов'язкові параметри (вид кредиту, цільове спрямування кредиту, вид забезпечення, дата видачі кредиту, дата повернення, початковий строк розміщення). З другого боку, пізніше ці параметри банк може доповнити кількістю пролонгацій, категорією ризику, шифром неплатежів. Додатково банки можуть вміщувати у файл кредиту параметри на власний розсуд: опис кредиту (умови надання, умови виплати

процентів, виплата премії або дисконту); інформація про суми нарахованих і сплачених процентів; дати чергової сплати або погашення тощо.

Інформація в параметрах може бути постійною або змінюватися наприкінці кожного звітного періоду чи в обумовлені строки.

Розкриваючи порядок організації обліку фінансово-кредитних операцій підприємства, логічно представити організаційні аспекти такого обліку з боку банківської установи. Зокрема уточнимо, що здійснення кредитних операцій супроводжується у банку виконанням таких облікових операцій як:

- реєстрація і відкриття особового позичкового рахунку позичальнику;
- операції з видачі кредиту;
- операції з обліку документів, які супроводжують кредитну операцію;
- операції з погашення кредиту;
- операції з нарахування та використання резерву на покриття кредитних ризиків;
- операції зі списання з балансу сумнівних кредитів і забалансовий облік боргів за цими кредитами;
- забалансовий облік зобов'язань банку кредитного характеру;
- зберігання і ведення картотек документів;
- відображення кредитних операцій в балансі банку, складання звітності за кредитними операціями [56].

При цьому облікові кредитні операції є технічним елементом, який логічно завершує виконання окремих етапів кредитного процесу.

Розкриваючи суть інформаційної бази для економічної експертизи фінансово-кредитних операцій, доцільно представити основні елементи кредитної політики банку, які здійснюють вплив на організацію обліку кредитів банку.

До складу основних елементів кредитної політики банку слід включити такі як:

- Мета банку, на підставі якої формується кредитний портфель (тут зазначається сегмент економіки, куди скеровуються кредити, види кредитів, які надаються, сума та якість кредитів);
- Формування структурних підрозділів банку, які практично виконують кредитні операції; затвердження їх функцій та повноважень;
- Розробка посадових інструкцій для співробітників підрозділів банку, що реалізують кредитні операції, в яких представлено їх професійні обов'язки та повноваження стосовно видачі позик; розроблено стандарти і процедури, керуючись якими працівники банку забезпечують надання, оформлення, облік і контроль за використанням кредитів і управління ними відповідно;
- Визначення напрямків руху інформації про здійснені кредитні операції в середині банку; затвердження форм документів, які складаються на кожній стадії виконання кредитної операції, визначення переліку документів для обов'язкового їх зберігання в кредитній справі клієнта;
- Встановлення ознак класифікації кредитів, методів і форм кредитування;
- Розробка порядку і правил оцінювання забезпечення кредитів;
- Визначення політики і практики запровадження відсоткових ставок і комісії за позиками;
- Затвердження стандартів оцінки позик і умов кредитних угод;
- Правила і порядок контролю за клієнтом та погашенням позики.
- Порядок продовження строку позики і напрямки роботи з проблемними кредитами [63].

Експерт-економіст має виходити з того, що вивчаючи кредитну політику, він може з'ясувати підходи конкретного комерційного банку до організації та регулювання кредитного процесу. При цьому під організацією кредитного процесу треба розуміти техніку та технологію кредитування.

Вивчаючи фінансово-кредитні операції банку, експерт-економіст має дослідити роботу тих підрозділів банку, які уповноважені здійснювати

кредитні операції, а саме обліково-операційний відділ та головну бухгалтерію. Основна функція цих підрозділів полягає в нагромадженні, обробці, узагальненні та зберіганні інформації про проведені банківські операцій, у т.ч. кредитні. Експертуючи якість синтетичного та аналітичного обліку позичкових операцій, експерт особливу увагу має зосередити на своєчасному отриманні інформації про розподіл кредитних вкладень за секторами економіки, видами позик та їх забезпеченням стосовно окремих позичальників.

У ході проведення кредитної операції кожний структурний підрозділ банку представляє документи, які мають відношення до сфери його діяльності. Документообіг у ході здійснення фінансово-кредитних операцій визначає час проходження документів на всіх етапах обробки інформації різними структурними підрозділами банку і включає такі основні етапи як:

- 1) перевірка змісту і правильності оформлення первинних документів, що надійшли;
- 2) визначення можливості виконання кредитної операції;
- 3) перевірка або оформлення бухгалтерського запису в документах;
- 4) передача бухгалтерських документів для автоматизованої обробки даних;
- 5) використання документів для перевірки правильності відображення операцій за рахунком та їх збереження.

Якість ухвали кредитних рішень і якість управління кредитним портфелем банку визначається повнотою та своєчасністю отримання даних про кредитні вкладення. Крім того, чітко налагоджене документальне оформлення операцій по видачі і погашенню позик забезпечує ефективний контроль за здійсненням кредитних операцій на усіх стадіях кредитного процесу відповідно.

Основними елементами кредитного процесу, які впливають на побудову обліку позичкових операцій є такі як : класифікація позик, форми і методи кредитування, методи хеджування кредитного ризику. Методи

кредитування визначають низку технічних елементів кредитного процесу, зокрема форму позичкового рахунку, порядок регулювання кредитної заборгованості, способи контролю за цільовим використанням позичених коштів і своєчасним їх поверненням [63].

В сучасних умовах господарювання банки мають право самостійно обирати методи кредитування, орієнтуючись на рейтинг позичальника. Крім того, банки самостійно розробляють пакет документів, які використовуються для ухвали кредитного рішення, оформлення видачі позики і контролю за її рухом. Має бути чітко визначена форма і зміст таких документів, вимоги до їх заповнення і ведення документації в цілому.

Визначальною умовою управління кредитними операціями є добре організована система з чітким веденням реєстрації документів та операцій в бухгалтерії.

В умовах ринку підприємства самостійно визначають співвідношення власного капіталу і залучених джерел, базуючись при цьому на принципі економічної доцільності. До складу залучених джерел зараховується не тільки банківський, але і комерційний кредит.

Метод кредитування, який включає організаційні й технічні умови кредитування, обумовлює форму позичкового рахунку. Форма позичкового рахунку визначає режим функціонування рахунку, тобто порядок документального оформлення операцій щодо видачі та погашення кредиту і їх відображення в облікових реєстрах. Для проведення операцій з кредитування банк може відкрити позичальникам такі позичкові рахунки:

- 1) простий (окремий) позичковий рахунок;
- 2) спеціальний позичковий рахунок;
- 3) поточний рахунок з правом на овердрафт.

На рис.2.2 нами узагальнені основні характеристики таких позичкових рахунків.

Рис.2.2 Характеристика позичкових рахунків банку

До основних ознак, за якими здійснюють групування рахунків для обліку кредитних операцій в банку відносяться наступні:

- 1) інституційна ознака, у відповідності з якою розрізняють рахунки щодо таких позичальників як банки, суб'єкти підприємницької діяльності, органи загального державного управління, фізичні особи;
- 2) вид кредитної операції;
- 3) цільове призначення і вид кредиту;

- 4) строки користування кредитом;
- 5) тип заборгованості за позикою;
- 6) доходи, що належать банку за надані кредитні послуги.

Рахунки суб'єктів підприємницької діяльності для обліку позичкових операцій поділяються за цільовим направленням кредиту і окремими видами кредитів.

У синтетичному обліку окремо виділяються рахунки для обліку кредитів, які видаються для формування обігового капіталу і на фінансування інвестиційної діяльності.

Облік кредитів, призначених для фінансування обігового капіталу, ведеться за ознакою їх цільового призначення. Окремо враховуються кредити, видані на закупівлю сировини, матеріалів, формування товарних запасів, під готову продукцію на складі та відвантажені товари, а окремо - кредити, видані на фінансування операцій з експорту та імпорту товарів і послуг і за форфейтинговими угодами.

Оскільки така побудова синтетичного обліку кредитних операцій банку, які надані суб'єктам підприємницької діяльності, не дозволяє отримати інформацію про кредитні вкладення банку за секторами економіки чи в галузевому аспекті, то це стає можливим лише за даними аналітичного обліку коли в номер особового позичкового рахунку вставляється код галузі.

Принцип цільового призначення і виду кредиту чітко виявляється і при групуванні рахунків для обліку кредитів, які надані фізичним особам.

Стосовно такої класифікації виділені дві групи рахунків:

- 1) кредити на поточні потреби, які надані фізичним особам;
- 2) кредити в інвестиційну діяльність, які надані фізичним особам.

В основу класифікації рахунків з обліку кредитів, які надані органам загального державного управління, покладено ознаку розподілу органів управління за рангами на центральні і місцеві органи державного управління. Слід підсумувати, що в основу побудови банківських рахунків покладено єдиний загальний принцип - окремо обліковувати короткострокові і

довгострокові кредити. У кожній групі вирізняються рахунки за ознакою типу заборгованості:

- строкова заборгованість;
- пролонгована заборгованість;
- прострочена заборгованість.

Аналітичний облік кредитних операцій ведеться на бланках особових рахунків. Особові позичкові рахунки відкриваються кожному позичальнику окремо на кожен вид і термін кредиту. Для обліку споживчих позик використовуються спеціальні бланки особових рахунків у формі карточки.

Банки самостійно формують номер особового рахунку у межах наданої їм компетенції, обов'язково враховуючи такі параметри як: номер балансового рахунку (4 знаки); ключовий розряд (1 знак); характеристику контрагента (1 знак); номер за порядком особового позичкового рахунку (2 знаки); код контрагента (до 6 знаків).

Слід зазначити, що при організації аналітичного обліку фінансово-кредитних операцій банки обов'язково враховують спеціальні параметри, до яких відносяться вид кредиту (револьверний, кредит у межах кредитної лінії, овердрафт, інші кредити); цільова спрямованість кредиту (позиція отримує шифр згідно номенклатури НБУ); вид забезпечення (забезпечений, незабезпечений); дата видачі кредиту; дата фактичного погашення кредиту; перший строк погашення згідно кредитної угоди; кількість пролонгувань.

2.2. Облік довгострокових кредитів банку

Як зазначають Михайлишин Н. П. і Романів С.Р., протягом останніх років бізнес усе частіше сприймається як головне джерело економічних, соціальних і екологічних проблем. Значною мірою у цьому винні самі компанії, сприймаючи питання формування цінностей дуже обмежено. Вони орієнтуються здебільшого на короткострокову фінансову ефективність. А для

того щоб бізнес залишався успішним у довгостроковій перспективі, він повинен створювати цінності не тільки для своїх акціонерів, а й для всього суспільства [62, С.312].

Операції, що показують рух позикових коштів, відображаються на основі виписок банку та прикладених до них первинних документів. Виписки обробляються методом зазначення кореспонденції рахунків обліку.

Первинними документами, які засвідчують отримання і повернення довгострокових позик є виписка банку і платіжне доручення відповідно.

В подальшому логічно представити методику фінансового обліку довгострокових кредитів банку.

Рахунок 50 «Довгострокові позики» призначений для обліку розрахунків за довгостроковими позиками банків та іншими залученими позиковими коштами, що не є поточними зобов'язаннями.

За кредитом рахунка 50 «Довгострокові позики» відображаються суми одержаних довгострокових позик, а також переведення до їх складу короткострокових (відстрочених) позик. За дебетом рахунка 50 «Довгострокові позики» відображається погашення заборгованості за ними та переведення до поточної заборгованості за довгостроковими зобов'язаннями.

Перелік субрахунків до рахунку 50 «Довгострокові позики» і 60 «Короткострокові позики» представлено у табл.2.1.

Таблиця 2.1

Перелік субрахунків до рахунків 50, 60[48]

Рахунок	Субрахунки
1	2
Рахунок 50 «Довгострокові позики»	50.1 Довгострокові кредити банків у національній валюті»; 50.2 «Довгострокові кредити банків в іноземній валюті»; 50.3 «Відстрочені довгострокові кредити банків у національній валюті»; 50.4 «Відстрочені довгострокові кредити банків в іноземній валюті»;

	50.5 «Інші довгострокові позики в національній валюті»; 50.6 «Інші довгострокові позики в іноземній валюті»
Рахунок 60 «Короткострокові позики»	60.1 Короткострокові кредити банків у національній валюті»; 60.2 «Короткострокові кредити банків в іноземній валюті»; 60.3 «Відстрочені короткострокові кредити банків у національній валюті»; 60.4 «Відстрочені короткострокові кредити банків в іноземній валюті»; 60.5 «Прострочені позики в національній валюті»; 60.6 «Прострочені позики в іноземній валюті»

Кореспонденцію рахунків з обліку довгострокових кредитів банку наведено в табл.2.2.

Таблиця 2.2

**Кореспонденція рахунків з обліку довгострокових кредитів
банку [54]**

Зміст	Підстава (документ)	Кореспонденція	
		Д-т	К-т
1	2	3	4
Отримано позики в безготівковій формі	Кредитний договір, виписка банку	31.1, 31.2	50.1, 50.2, 50.5,50.6
За рахунок довгострокової позики придбання або створення об'єктів: а) капітального будівництва	Кредитний договір, договір придбання незавершеного будівництва	15.1	50.1, 50.2, 50.5,50.6
б) придбання (виготовлення) основних засобів ;	Кредитний договір, форма ОЗ-1	15.2	50.1, 50.2, 50.5,50.6
в) придбання (створення) інших необоротних матеріальних активів	Кредитний договір, форма ОЗ-1	15.3	50.1, 50.2, 50.5,50.6
г) придбання (створення) нематеріальних активів;	Кредитний договір, форма НА-1	15.4	50.1, 50.2, 50.5,50.6

продовження табл.2.2

1	2	3	4
Придбання короткострокових інвестицій	Кредитний договір, накладна	35	50.1, 50.2, 50.5,50.6
Пролонгація (відстрочення) позик	Кредитний договір	50.1, 50.2	50.3, 50.4
Погашення коротко- і довгострокових векселів за рахунок довгострокової позики	Кредитний договір, акт приймання- передачі векселя	51.1, 51.2, 62.1	50.1, 50.2
Конвертація облігаційної позики у довгостроковий кредит	Кредитний договір, облігація	52.1	50.5, 50.6
Переоформлення довгострокових зобов'язань з оренди на довгострокову позичку	Кредитний договір	53.1, 53.2	50.1, 50.2, 50.5, 50.6
Погашення поточної заборгованості за рахунок довгострокового кредиту	Кредитний договір, виписка з позичкового рахунку	63.1, 63.2	50.1, 50.2, 50.5, 50.6
Погашення позик у безготівковій формі	Виписка банку	50.1, 50.2, 50.5	31.1,31.2
Погашення позик одержаними векселями	Кредитний договір, акт приймання- передачі векселя	50.1, 50.2, 50.5, 50.6	18.2, 34.1, 34.2
Переведення довгострокової позики в короткострокову	Кредитний договір	50.1, 50.2, 50.5, 50.6	60
Переведення довгострокової позики в поточну заборгованість	Бухгалтерська довідка	50.1, 50.2, 50.5, 50.6	61

Слід зазначити, що аналітичний облік довгострокових кредитів ведеться за позикодавцями (банками) у розрізі кожної позики окремо та строками погашення позики. У балансі суб'єкта господарювання довгострокові зобов'язання відображаються за теперішньою вартістю.

Порядок організації аналітичного обліку за рахунком 50 «Довгострокові позички» наведено на рис.2.3.

Залишок непогашеної позики на кінець кожного року є теперішньою вартістю наступних платежів, яка відображається у Звіті про фінансово-

майновий стан як довгострокова кредиторська заборгованість підприємства банку.

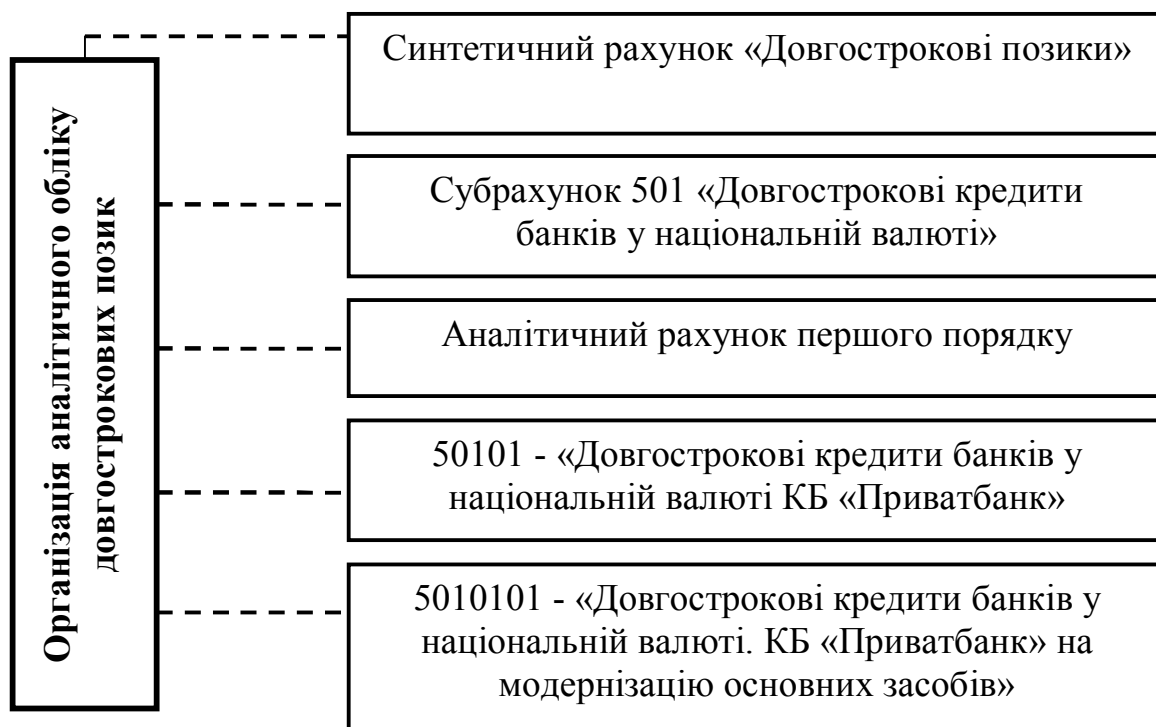

Рис.2.3 Організація аналітичного обліку довгострокових позик

Заборгованість підприємства за довгостроковими кредитами банків відображається у Звіті про фінансово-майновий стан у складі його довгострокових зобов'язань.

Для обліку витрат підприємства, пов'язаних з нарахуванням відсотків та витрат, здійснених у процесі оформлення кредитного договору застосовується рахунок 95 «Фінансові витрати», який має два субрахунки: «Відсотки за кредит»; «Інші фінансові витрати». Для визначення заборгованості за нарахованими відсотками застосовується рахунок 68 «Розрахунки за іншими операціями», зокрема субрахунок 68.4 «Розрахунки за нарахованими відсотками» [48].

Синтетичний облік довгострокових позик (кредит рахунку 50) ведеться в журналі 2 у розділі І, де записи здійснюються на основі виписок банку з кредиту рахунку 50 у дебет відповідних рахунків (14, 15, 30, 31, 37, 50, 51, 53, 60, 91, 92, 93, 94, 33, 35, 45, 48, 61, 62, 63, 64, 65, 68, 95).

Слід зазначити, що переважно довгострокові позики погашаються

постійними періодичними виплатами (щорічними, щоквартальними, щомісячними), які включають відсотки і суму погашення основного боргу.

На умовному цифровому матеріалі продемонструємо порядок відображення в обліку погашення довгострокової позики банку.

Підприємство отримало 02.01.2013р. у комерційному банку позику в сумі 800 тис. грн. на 4 роки під 22 % річних. Кожний платіж у кінці року складається із відсотків, розрахованих за ставкою 22 % від величини позики, що не погашена на кінець попереднього року, та суми погашення основного боргу за методом анuitету.

Щорічні постійні виплати (ПВ) підприємства розрахуємо таким чином:

$$800\ 000 = \text{ПВ} / (1/1,22 + 1/1,22^2 + 1/1,22^3 + 1/1,22^4).$$

$$\text{ПВ} = 800\ 000 / (1/1,22 + 1/1,22^2 + 1/1,22^3 + 1/1,22^4) = 320\ 808 \text{ грн.}$$

В подальшому розробимо графік погашення довгострокового кредиту банку (табл.2.3).

Таблиця 2.3

Графік погашення позики, грн.

Рік	Відсотки за рік	Погашення позики	Щорічний платіж	Заборгованість на кінець року
2013	176 000	144808	320808	655192
2014	144142	176666	320808	478526
2015	105276	215532	320808	262994
2016	57859	262949 (похибка 262994- 262949 = 45грн.)	320808	0
Разом	483277	799955	128352	x

У табл.2.4 представлена кореспонденція рахунків з обліку погашення довгострокової позики банку.

Таблиця 2.4

Кореспонденція рахунків з обліку довгострокової позики банку

Зміст операції	Кореспонденція рахунків		Сума, грн.
	Д-т	К-т	
1	2	3	4
Зараховано кредит на поточний рахунок	31.1	50.1	800 000
Нараховані відсотки за 2013 рік (800000 x 22%)	95.1	68.4	176 000
Сплачені відсотки за 2013 рік	68.4	31.1	176 000
Списано суму відсотків на результати діяльності	79.2	95.1	176 000
Переведено частину довгострокової позики в склад короткострокової (320808 – 176000)	50.1	61.1	144808
Повернено частину позики за 2013 рік	61.1	31.1	144808
Нараховані відсотки за 2014 рік (655192 x 22%)	95.1	68.4	144142
Сплачені відсотки за 2014 рік	68.4	31.1	144142
Списано суму відсотків на результати діяльності за 2014 рік	79.2	95.1	144142
Переведено частину довгострокової позики в склад короткострокової	50.1	61.1	176666
Повернено частину позики за 2014 рік	61.1	31.1	176666
Нараховані відсотки за 2015 рік (478526 x 22%)	95.1	68.4	105276
Сплачені відсотки за 2015 рік	68.4	31.1	105276
Списано суму відсотків на результати діяльності	79.2	95.1	105276
Переведено частину довгострокової позики в склад короткострокової (320808 – 105276)	50.1	61.1	215532
Повернено частину позики за 2015 рік	61.1	31.1	215532
31.12.2015 р. залишок довгострокових зобов'язань переведено до складу поточних	50.1	61.1	262994
Нараховані відсотки за 2016 рік	95.1	68.4	57859
Сплачені відсотки за 2016 рік	68.4	31.1	57859
Списано суму відсотків на результати діяльності	79.2	95.1	57859
Повернено остаточну суму позики	61.1	31.1	262994

2.3. Облік короткострокових кредитів банку

Для поповнення нестачі власних коштів для операційної діяльності підприємство оформляє в банку позику строком до одного року. Для її одержання з банком укладається кредитний договір, після оформлення якого банк відкриває для суб'єкта господарювання кредитний рахунок, на якому і обліковуються надані та погашені кредити.

До складу первинних документів, які засвідчують отримання короткострокових позик, а також їх повернення включаються прибутковий і видатковий касові ордери, платіжне доручення і виписка банку.

Пасивний балансовий рахунок 60 «Короткострокові позики» призначений для обліку та узагальнення інформації про заборгованість за короткостроковими кредитами, для обліку розрахунків у національній і іноземній валютах за кредитами банків, строк повернення яких не перевищує дванадцяти місяців з дати балансу, та за позиками, термін погашення яких минув.

Згідно Інструкції про застосування Плану рахунків до рахунка 60 «Короткострокові позики» відкриваються наступні субрахунки як:

– **601** «Короткострокові кредити банків у національній валюті», який призначений для узагальнення інформації про суми заборгованості підприємства перед банками за одержаними короткостроковими кредитами у національній валюті на звітну дату без урахування відсотків;

– **602** «Короткострокові кредити банків в іноземній валюті», який призначений для узагальнення інформації про суми заборгованості підприємства перед банками за одержаними короткостроковими кредитами в іноземній валюті на звітну дату без урахування відсотків;

– **603** «Відстрочені короткострокові кредити банків у національній валюті», який призначений для узагальнення інформації про суми поточної заборгованості перед банком у національній валюті, термін якої відстрочено за додатково укладеною угодою;

– **604** «Відстрочені короткострокові кредити банків в іноземній валюті», який призначений для узагальнення інформації про суми поточної заборгованості в іноземній валюті перед банком, термін якої відстрочено за додатково укладеною угодою;

– **605** «Прострочені позики в національній валюті», який призначений для узагальнення інформації про заборгованість підприємства за простроченими короткостроковими позиками у національній валюті;

– **606** «Прострочені позики в іноземній валюті», який призначений для узагальнення інформації про заборгованість підприємства за простроченими короткостроковими позиками в іноземній валюті [48].

За дебетом рахунку 60 «Короткострокові позики» відображаються суми погашення кредитів (позик) та переведення до довгострокових зобов'язань у разі їх відстрочення, а за кредитом - відображаються суми одержаних кредитів (позик).

Процес отримання і погашення короткострокової позики в системі обліку відображається таким чином (табл.2.5).

Таблиця 2.5

Кореспонденція рахунків з обліку короткострокових позик банку [54]

Зміст господарських операцій	Підстава (документ)	Кореспонденція рахунків	
		Д-т	К-т
1	2	3	4
Отримано позики у безготівковій формі	Виписка банку	31.1, 31.2	60.1, 60.2
Нараховані відсотки за користування кредитом	Кредитний договір	95.1	68.4
Придбання короткострокових інвестицій за рахунок позики	Накладна	35.1, 35.2	60.1, 60.2

продовження табл.2.5

1	2	3	4
Погашення короткострокового векселя позиковими коштами	Вексель, кредитний договір	62.1, 62.2	60.1, 60.2
Погашено заборгованість перед постачальниками за рахунок короткострокової позики	Виписка з позичкового рахунку	63.1, 63.2	60.1, 60.2
Погашено заборгованість перед орендодавцями за об'єкти довгострокової оренди за рахунок короткострокової позики	Кредитний договір, договір оренди	53	60.1, 60.2
Переоформлено короткострокову позику у довгострокову	Кредитний договір	60.1, 60.2	50
Погашення позик готівкою з каси	Видатковий касовий ордер	60.1, 60.2	30
Погашення позик у безготівковій формі	Виписка банку	60.1, 60.2	31.1, 31.2
Погашення позик короткостроковими векселями	Кредитний договір, акт приймання-передачі векселя	60.1, 60.2	34.1, 34.2
Здійснено переуступку банку дебіторської заборгованості покупця	Кредитний договір	60.1, 60.2	36
Пролонгація короткострокових кредитів	Кредитний договір	60.1, 60.2	60.3, 60.4

Відображення інформації за розрахунками із короткострокових позик узагальнюється у журналі 2.

Слід уточнити, що аналітичний облік короткострокових кредитів банків ведеться за окремими позикодавцями.

Уточнимо, що сплачені відсотки за користування короткостроковими кредитами у виробничу собівартість продукції не включаються, а списуються на фінансові витрати (з кредита рахунку 311 в дебет субрахунку 951 «Відсотки за кредит»). Практика свідчить, що відсотки за користування кредитом слід обліковувати одним із двох способів: 1) заборгованість за відсотками відображається у складі заборгованості за отриманими кредитами; 2) заборгованість за відсотками обліковується окремо від суми отриманого кредиту.

Бухгалтерські проведення з обліку відсотків за кредит представлено у табл.2.6.

Таблиця 2.6

Бухгалтерські проводки з обліку відсотків за кредит [48]

Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків	
	Дебет	Кредит
1-й спосіб		
Нараховано відсотки на основну суму банківського кредиту	951 «Відсотки за кредит»	601 «Короткострокові кредити банків у національній валюті»
Списано відсотки з поточного рахунку	601 «Короткострокові кредити банків у національній валюті»	311 «Поточні рахунки в національній валюті»
2-й спосіб		
Нараховано відсотки на основну суму банківського кредиту	951 «Відсотки за кредит»	684 «Розрахунки за нарахованими відсотками»
Списано відсотки з поточного рахунку	684 «Розрахунки за нарахованими відсотками»	311 «Поточні рахунки в національній валюті»

В подальшому продемонструємо на умовному прикладі порядок відображення операцій з обліку короткострокових кредитів в обліковій системі.

Приклад. 01 квітня 2016р. підприємство від ПАТ «Приватбанк» отримало короткостроковий кредит у гривні строком на 3 місяці. У кредитному договорі зазначено, що сума кредиту зараховується на поточний рахунок підприємства для придбання партії товару; основна сума кредиту 90 000 грн.; відсоткова ставка 24 % річних із нарахуванням відсотків щомісячно на залишкову вартість кредиту; метод визначення кількості днів для нарахування відсотків – факт/360; основна сума кредиту погашається рівними частинами у кінці кожного місяця і одночасно нараховуються відсотки відповідно.

Порядок погашення суми кредиту і відсотків та відображення операцій з обліку короткострокової позики на бухгалтерських рахунках представлено

у табл.2.7 і 2.8.

Таблиця 2.7

Розрахунок відсотків за кредитом і порядок погашення заборгованості

Дата здійснення операції	Сума отриманого кредиту, грн.	Нараховано відсотки за кредит		Погашення заборгованості перед ПАТ «Приватбанк»		Залишок заборгованості за кредитом, грн.
		Розрахунок	Сума, грн.	За нарахованими відсотками, грн.	За основною сумою кредиту, грн.	
1	2	3	4	5	6	7
01.04.16р.	90 000,00	-	-	-	-	90 000
30.04.16р.	-	(90000x0,24x30) / 360	1800	1800	30 000	60 000
31.05.16р.	-	(60000x0,24x31) / 360	1240	1240	30 000	30000
30.06.16р..	-	(30000x0,24x30) / 360	600	600	30 000	0,00
Всього	90 000,00	×	3640	3640	90000	×

Таблиця 2.8

Відображення на рахунках операцій з обліку короткострокового кредиту банку

№ з/п	Дата	Зміст господарських операцій	Кореспонденція субрахунків		Сума
			Дебет	Кредит	
1	2	3	4	5	6
Господарські операції за квітень 2016 року					
1	01.04.16р.	На поточний рахунок зараховано короткострокову позику у національній валюті	311	601	90 000
2	01.04.16р.	З поточного рахунка перераховано аванс постачальнику для закупівлі партії товару	371	311	90 000
3	01.04.16р	Відображено податковий кредит за податком на додану вартість	6411	644	15000
4	01.04.16р	В рахунок перерахованого авансу від постачальника оприбутковано товари	281	631	75000
5	01.04.16р	Списано податковий кредит за ПДВ	644	631	15000

продовження табл.2.8

1	2	3	4	5	6
6	30.04.16р	Визнано фінансові витрати у сумі нарахованих відсотків за кредитом	951	684	1800
7	30.04.16р	З поточного рахунка частково погашено заборгованість перед ПАТ «Приватбанк»:			
		за нарахованими відсотками	684	311	1800
		за основною сумою кредиту	601	311	30000
8	30.04.16р	Списано на фінансовий результат фінансові витрати	792	951	1800
Господарські операції за травень 2016 року					
1	31.05.16р	Нараховані відсотки за отриманий кредит у жовтні поточного року	951	684	1240
2	31.05.16р	З поточного рахунку частково погашено заборгованість перед ПАТ "Банк Форум":			
		за нарахованими відсотками	684	311	1240
		за основною сумою кредиту	601	311	30000
3	31.05.16р	Списано на фінансовий результат фінансові витрати	792	951	1240
Господарські операції за червень 2016 року					
1	30.06.16р	Нараховані відсотки за отриманим кредитом у листопаді поточного року	951	684	600
2	30.06.16р	З поточного рахунка у повному обсязі погашено заборгованість перед ПАТ «Приватбанк»:			
		за нарахованими відсотками	684	311	600
		за основною сумою кредиту	601	311	30000
3	30.06.16р	Списано на фінансовий результат фінансові витрати	792	951	600

У ході розкриття методики обліку короткострокових позик банку логічно в подальшому зупинитися на відображенні в обліковій системі підприємства факторингу - одного із специфічних видів кредитування. Для цього використаємо умовний цифровий матеріал підприємства.

Підприємство здійснює поставку продукції СМП «ВІЗИТ» на умовах відстрочки платежу терміном 8 місяців на суму 480,0 тис. грн., у т.ч. ПДВ – 80 тис. грн. Через 4 місяці клієнт переуступає право вимоги оплати платежу на всю суму фактору (банку), який перераховує на рахунок клієнта 250 тис. грн. При цьому розмір винагороди встановлюється виходячи із 25 % річних. Нарахування і сплата відсотків фактору здійснюється в кінці терміну погашення боргу. Після настання терміну

платежу боржник повністю погашає свою заборгованість перед фактором (банком) – 480 тис. грн. Банк, в свою чергу, перераховує всю суму за мінусом винагороди клієнту.

Порядок проведених нами необхідних розрахунків при оформленні факторингу та їх відображення у системі обліку представлено в табл.2.9.

Таблиця 2.9

Порядок відображення оформлення факторингу у системі облікових рахунків

Зміст операції	Підстава	Кореспонденція рахунків		Сума, грн.
		Д-т	К-т	
1	2	3	4	5
Підприємство відвантажило продукцію СМП «ВІЗИТ»	Накладна	36.1	70.1	480000
Нарахований ПДВ	Податкова накладна	70.1	64.1	80000
Здійснено переуступлення боргу СМП «ВІЗИТ» фактору(банку)	Договір факторингу	37.7	36.1	480000
Отримана від фактору (банку) авансовий платіж	Виписка банку	31.1	37.7	250000
Нарахована винагорода банку за 4 місяці або 122 дні (480000 x 0,25 : 365) x 122	Бухгалтерська довідка	95.1	68.4	40110
Зменшено суму боргу фактора перед підприємством	Бухгалтерська довідка	68.4	37.7	40110
Після погашення СМП «ВІЗИТ» суми боргу перераховано фактором (банком) підприємству суми остаточного платежу (480000-250000-401100)	Виписка банку	31.1	37.7	189890

Операції підприємства з короткостроковими позиками банку фіксуються у Журналі № 2. У цьому журналі також узагальнюються операції з довгостроковими позиками та інші операції, облік яких ведеться на рахунках 50 і 60; відображаються обороти за кредитом рахунків 50 60 в

розрізі кореспондуючих рахунків. Заповнюється журнал 2 на підставі виписок банку і прикріплених до них виправдовуючих документів, які підтверджують факт виникнення, стан та погашення заборгованості за позиковими коштами.

Підсумовуючи вищесказане, можна зробити висновок, що методика обліку довгострокових і короткострокових кредитів тісно взаємопов'язана (рис.2.4).

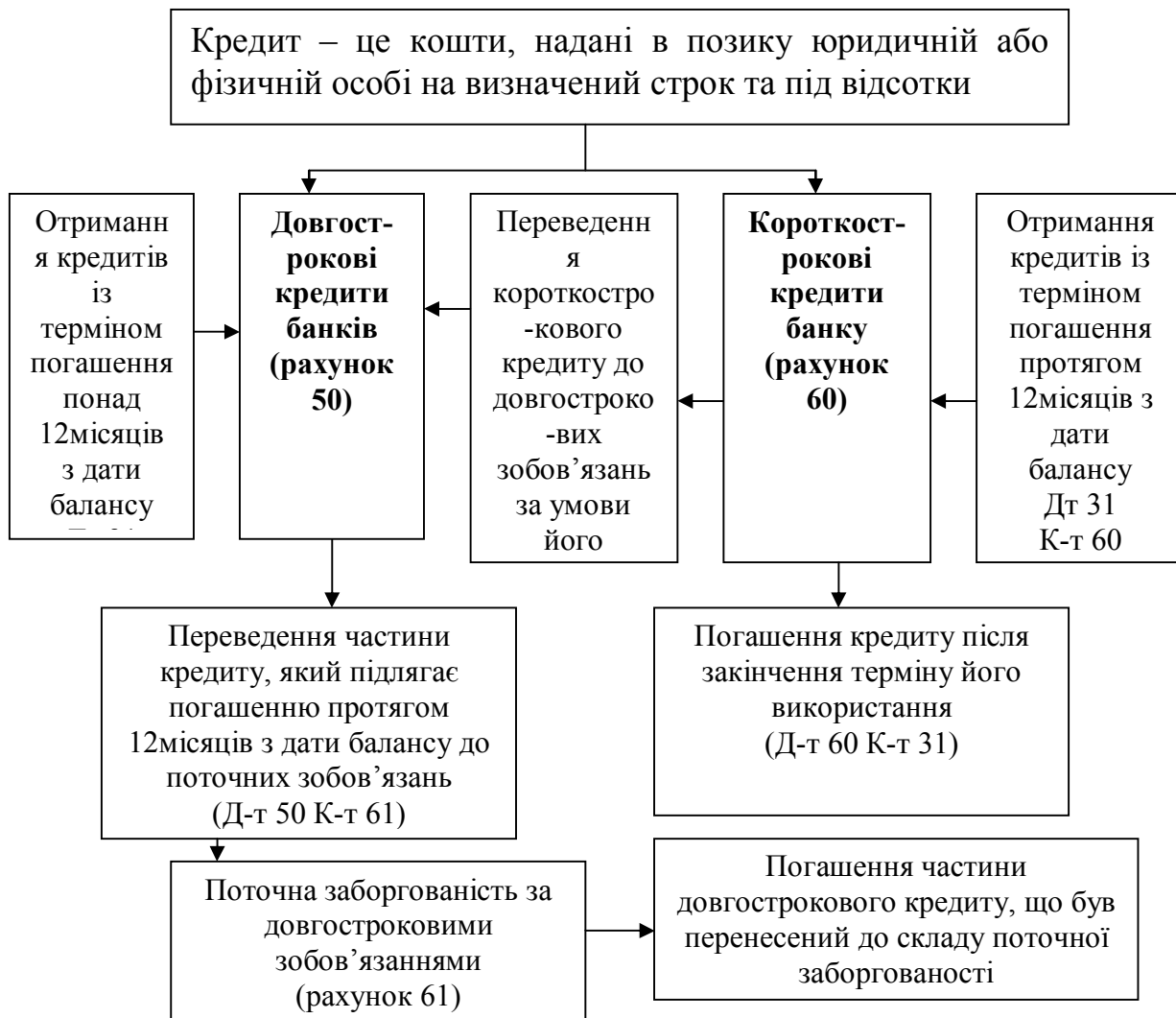

Рис.2.4 Взаємозв'язок обліку довгострокових і короткострокових кредитів банку

Крім того, у третьому розділі Журналу 2 ведеться аналітичний облік до рахунків 50 і 60 у розрізі позикодавців, видів і строків погашення кредитів, нарахованих відсотків у поточному місяці і за весь період з початку року.

2.4 Порядок здійснення фінансово-кредитних операцій в умовах використання системи електронних платежів

Система електронних платежів (далі - СЕП) - це власність НБУ, яка забезпечує розрахунки між банківськими установами в національній валюті України і базується на повністю безпаперовій технології і передаванні електронних повідомлень через власну телекомунікаційну систему НБУ. Саме через цю систему в Україні відбувається основна маса платежів між фізичними та юридичними особами.

Узагальнене визначення поняття «система електронних платежів» має такий вигляд : Система електронних платежів - платіжна система, що забезпечує проведення міжбанківського переказу через кореспондентські рахунки банків (філіалів) у НБУ з використанням електронних засобів прийняття, обробки, передачі та захисту інформації у файловому режимі, коли між списанням грошей з кореспондентського рахунку банківської установи (платника) та зарахуванням грошей на кореспондентський рахунок банківської установи (отримувача) є певний проміжок часу або режимі реального часу з миттєвим зарахуванням коштів на рахунок банка-отримувача [10, 29, 73].

СЕП створено в 5.01.1993 року, коли пройшли перші платежі через СЕП, а вже з 01.01.1994 року в Україні повністю скасовані паперові та телеграфні авізо у міжбанківських розрахунках.

Слід зазначити, що СЕП виконує платежі клієнтів банків або за власними зобов'язаннями банків. Порядок функціонування системи електронних платежів Національного банку України, прийняття і виключення з її членів, проведення переказу за допомогою цієї системи та інші питання, пов'язані з діяльністю системи електронних платежів визначаються НБУ.

Система електронних платежів виконує такі завдання як:

- задоволення потреб економіки України;

- удосконалення кредитно-монетарної політики, яку проводить НБУ, завдяки отриманню оперативної та достовірної інформації про переміщення грошових коштів і стан кореспондентських рахунків;
- мінімізація часу на виконання міжбанківських розрахунків та обіг грошових коштів;
- високий рівень безпеки міжбанківських розрахунків;
- достатній рівень організації бухгалтерського обліку і контролю розрахункових операцій;
- мінімізація вартості банківського посередництва шляхом оптимізації платіжних засобів і раціоналізації систем.

На основі вищепредставлених завдань системи електронних платежів можна сформулювати такі її функції:

- проведення розрахунків між банками або іншими фінансовими установами в національній валюті держави та в інших іноземних валютах;
- ефективне використання тимчасово вільних ресурсів банків;
- здійснення контрольних функцій НБУ щодо стану кореспондентських рахунків банків;
- обмін інформацією в електронному вигляді щодо проведених розрахунків і забезпечення їх надійності;
- багатоступеневий контроль за достовірністю даних на всіх стадіях розрахунків і багаторівневий захист інформації від несанкціонованого доступу, використання, викривлення та фальсифікації на всіх стадіях обробки та передачі даних.

Компоненти СЕП представлені на рис.2.5.

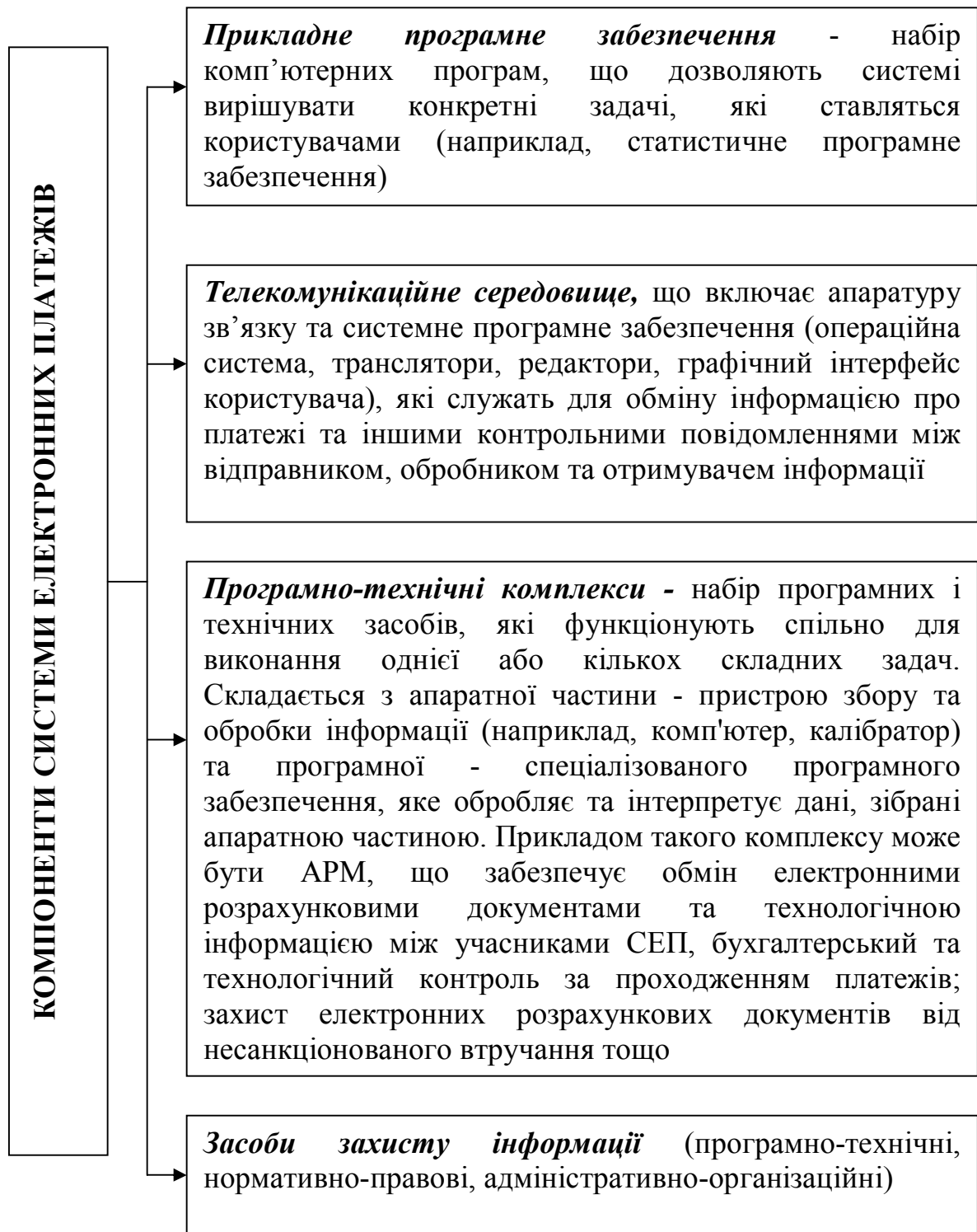

Рис.2.5 Компоненти системи електронних ресурсів

В подальшому охарактеризуємо як працює система електронних платежів.

СЕП побудована на базі новітніх апаратних та програмних засобів, які забезпечують потреби банківської системи України в електронних

міжбанківських розрахунках на основі принципів швидкодії, надійності, катастрофостійкості і відмовостійкості. СЕП забезпечує обмін електронними розрахунковими документами та технологічною інформацією з користувачами у двох режимах:

- 1) у файловому (off-line) режимі;
- 2) режимі реального часу (on-line).

Коли клієнт банку в касі платить гроші за послуги / товар підприємству з іншого міста, то грошові кошти надходять на внутрішньобанківський рахунок каси. Далі бухгалтер підтверджує цей платіж і сума переходить на внутрішній кореспондуючий рахунок цього банку. Оператор системи електронних платежів у банку підтверджує відправку платежу і платіж надходить в розрахункову палату територіального управління НБУ. Далі платіж перераховується в Центральну розрахункову палату НБУ у Києві, а далі - в банк одержувача і нарешті зараховується на рахунок одержувача відповідної суми коштів. З моменту відправлення платежу з одного банку і до моменту його зарахування на рахунок одержувача в іншому банку приблизно проходить 1-4 години [95].

Слід зазначити, що є такі випадки, коли в банку виникають якісь технічні проблеми (наприклад, виходить з ладу внутрішньобанківська платіжна система) і банк не встигає вкластися до часу закриття СЕП. Тоді банк пише в НБУ запит з проханням продовжити час роботи СЕП ще на 1-2 години.

Статистичні дані [102] свідчать, що на протязі останніх років спостерігається стійка тенденція до зростання середньодобової кількості платіжних трансакцій і величини оборотів, і як результат - велика завантаженість системи електронних платежів. Враховуючи цей факт основним напрямком розвитку електронних міжбанківських розрахунків є запровадження on-line технологій, які забезпечують переказ грошових коштів між банками в режимі реального часу з негайним зарахуванням коштів на рахунок банка-отримувача.

Динаміку показників роботи СЕП в Україні станом на 1 жовтня 2017року представлено в табл.2.10.

Таблиця 2.10

Динаміка показників роботи системи електронних платежів в Україні станом на 1 жовтня 2017р. [102]

Показники	1 липня 2017р.	1 жовтня 2017р.
Кількість учасників	189 установ, із них: 95 – банки України; 66 – філії банків України; 27 – Державна казначейська служба України та її органи; 1 – Національний банк України.	187 установ, із них: 93 – банки України; 66 – філії банків України; 27 – Державна казначейська служба України та її органи; 1 – Національний банк України.
Кількість оброблених платежів	155 835 тис. початкових платежів на суму 9 916 млрд. грн., у тому числі: у файлового режимі – 155 377 тис. початкових платежів на суму 6 466 млрд. грн.; у режимі реального часу – 458 тис. початкових платежів на суму 3 450 млрд. грн.	242 395 тис. початкових платежів на суму 14 908 млрд. грн., у тому числі: у файлового режимі – 241 704 тис. початкових платежів на суму 10 026 млрд. грн.; у режимі реального часу – 691 тис. початкових платежів на суму 4 882 млрд. грн.
У середньому за день оброблялося	1 288 тис. початкових платежів на суму 82 млрд. грн.	1 310 тис. початкових платежів на суму 80 млрд. грн.
Середньоденний залишок коштів на рахунках учасників СЕП	80,35 млрд. грн.	86,64 млрд. грн.
Середньодобовий коефіцієнт обігу коштів за рахунками учасників системи	1,02.	0,93.

У табл.2.11 нами узагальнені законодавчо-правові акти, які регулюють проведення розрахунків у системі електронних платежів і відносини у сфері переказу коштів.

Законодавчо-правові акти, які регулюють проведення розрахунків у системі електронних платежів

Нормативно-правові документи	Характеристика
Закон «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» № 2346-III від 05.04.2001 р. [42]	Визначає загальні засади функціонування платіжних систем і систем розрахунків в Україні, порядок проведення переказу коштів, а також визначає загальний порядок здійснення нагляду (оверсайта) за платіжними системами.
Закон «Про банки і банківську діяльність» № 2121-III від 07.12.2000 р. [40]	Визначає структуру банківської системи, економічні, організаційні і правові засади створення, діяльності, реорганізації і ліквідації банків.
Інструкція про міжбанківський переказ коштів в Україні в національній валюті, затверджена постановою Правління Національного банку України від 16.08.2006 року № 320	Визначає загальні вимоги щодо функціонування в Україні СЕП та порядок виконання міжбанківського переказу коштів через кореспондентські рахунки банків-резидентів у національній валюті
Інструкція про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті, затверджена постановою Правління НБУ від 21.01.2004 р. № 22 [45]	Визначає загальні правила, форми і стандарти розрахунків банків та інших юридичних і фізичних осіб у національній валюті на території України, що здійснюються за участю банків

Використання on-line-технологій для здійснення платежів є перспективним напрямком оптимізації міжбанківських розрахунків адже надає такі можливості як: зарахування коштів на кореспондуючий рахунок банку-одержувача здійснюється в момент відсилання банком-відправником трансакції до системи; банки можуть виконувати важливі платежі миттєво, будучи впевненими, що кошти потрапили на рахунок одержувача; природною стає реалізація в режимі on-line механізмів, що з'єднують кілька інформаційно-обчислювальних систем, котрі вимагають синхронного виконання визначених дій. Це стосується ринку цінних паперів і валютного ринку.

РОЗДІЛ 3

ПОРЯДОК ПРОВЕДЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ФІНАНСОВО-КРЕДИТНИХ ОПЕРАЦІЙ ПІДПРИЄМСТВА

3.1. Мета, завдання та джерела інформації економічної експертизи фінансово-кредитних операцій

Експертиза є обов'язковою частиною цивілізованого функціонування ринкової економіки будь-якої країни, що зумовлює потребу її нормативно-правової регламентації (регулювання) відповідно [84, С.797].

Романів С.Р. і Голяш І.Д. зазначають, що «Регламентация (рос. регламентация; англ. regulations; нім. Reglementierungf) - процес установлення і дотримання окремих правил, положень, інструкцій, нормативів та інших нормативних документів або ж, іншими словами, [регламент](#). Своєю чергою, під регламентуванням доцільно розуміти процес установлення певної сукупності методик, правил, інструкцій тощо, які забезпечують умови діяльності суб'єктів господарювання, їх структурних підрозділів та окремих працівників» [84, С.797].

Основною метою економічної експертизи фінансово-кредитних операцій є засвідчення законності операцій по залученню суб'єктом господарювання позикового капіталу, реальності його боргів, здатності до погашення зобов'язань, що виникли. Експерт-економіст повинен висловити свою незалежну думку про прийнятність умов надання кредиту підприємству та оцінити ефективність його використання відповідно.

При цьому завданнями економічної експертизи фінансово-кредитних операцій є перевірка:

- дотримання нормативно-правового регулювання фінансово-кредитних операцій, які забезпечують функціонування підприємств в умовах ринку;

- своєчасності розрахунків із бюджетом, перерахування заборгованості кредиторам та стягнення належних сум із дебіторів;
- дотримання умов договорів з різними контрагентами;
- перевірка фактів погашення боргів підприємством або несплачених йому сум;
- стану обліку розрахунків, вірогідності облікових та звітних даних про наявність і зміни сум дебіторської і кредиторської заборгованості [28, 32].

Нормативно-правова база регулювання економічної експертизи фінансово-кредитних операцій в Україні включає два основні напрямки:

- 1) чинні правові акти, що регулюють безпосередньо процес проведення економічної експертизи ;
- 2) нормативно-правові акти, що регулюють облік фінансово-кредитних операцій підприємств.

До першого напрямку слід включити Закон України «Про судову експертизу», Інструкцію про призначення і проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичні рекомендації з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень.

Закон України «Про судову експертизу» складається з чотирьох розділів, які об'єднують двадцять чотири статті. Цей Закон визначає правові, організаційні і фінансові основи судово-експертної діяльності з метою забезпечення правосуддя України незалежною, кваліфікованою і об'єктивною експертизою, орієнтованою на максимальне використання досягнень науки і техніки [38].

Перший розділ «Загальні положення» містить статті, які дають поняття судової експертизи, принципи судово-експертної діяльності, гарантії незалежності судового експерта та правильності його висновку, забезпечення умов праці судового експерта, суб'єкти судово-експертної діяльності, науково-методичне та організаційно-управлінське забезпечення судово-експертної діяльності, державний Реєстр атестованих судових експертів.

Другий розділ «Судовий експерт» містить характеристики осіб, які можуть бути судовими експертами і осіб, які не можуть бути судовими експертами, обов'язки судового експерта, відповідальність судового експерта.

Розділ 3 «Фінансове та організаційне забезпечення судово-експертної діяльності» розкриває порядок фінансування судово-експертної діяльності, атестації судового експерта, оплати праці та соціальний захист судових експертів, охорони державних спеціалізованих установ, що проводять судові експертизи, інформаційного забезпечення і кадрового забезпечення.

Четвертий розділ «Міжнародне співробітництво в галузі судової експертизи» розкриває порядок проведення судової експертизи за дорученням відповідного органу чи особи іншої держави, залучення фахівців з інших держав для спільного проведення судових експертиз, міжнародного наукового співробітництва [38].

Інструкція про призначення і проведення судових експертиз та експертних досліджень складається з чотирьох розділів:

1) розділ 1 «Загальні положення» розкриває основні види (підвиди) експертизи, дається поняття про первинні, додаткові, повторні, комісійні та комплексні експертизи; визначена підстава для проведення експертиз відповідно до чинного законодавства, а саме процесуальний документ (постанова, ухвала) про призначення експертизи; строки проведення експертизи, що встановлюються залежно від складності дослідження;

2) розділ 2 «Права, обов'язки та відповідальність експерта» розкриває права, обов'язки і види відповідальності експертів в Україні;

3) розділ 3 «Оформлення матеріалів для проведення експертиз (досліджень)» розкриває порядок оформлення постанови про призначення експертизи; порядок вилучення об'єктів для проведення експертизи, порядок оформлення матеріалів про призначення комісійної експертизи;

4) розділ 4 «Організація проведення експертиз (досліджень) та оформлення їх результатів» розкриває порядок проведення комісійної

експертизи, узагальнені функції голови комісії, представлені основні реквізити всіх частин висновку експерта [46].

Важливим складовим чинником успішного функціонування системи фінансово-кредитних розрахунків є нормативно-правова база, орієнтована на створення сприятливих умов для її ефективної діяльності, забезпечення своєчасного завершення розрахунків між суб'єктами господарювання. Однак із розвитком інформаційних технологій, які впроваджуються в банківському секторі, а також з еволюцією грошових інструментів, постає ряд проблемних питань щодо облікової регламентації сучасних форм безготівкових розрахунків суб'єктів господарювання, зокрема нормативного забезпечення їх облікового відображення.

Тому в подальшому доцільно зупинитися на вивченні стану правового регулювання порядку здійснення та облікового відображення фінансово-кредитних операцій в Україні і виявити проблемні питання, які впливають на організацію і методику їх обліку.

Слід зазначити, що загальні правила, форми і стандарти розрахунків фізичних та юридичних осіб і банків у грошовій одиниці України на території України, що здійснюються за участю банків, встановлює Інструкція про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті. У табл.3.1 нами узагальнена нормативно-правова база, що регламентує порядок здійснення безготівкових розрахунків в Україні.

Інформація табл.3.1 засвідчує, що законодавство України в повній мірі розкриває питання взаємовідносин банків та суб'єктів господарювання стосовно традиційних форм безготівкових розрахунків. Проте, враховуючи розвиток науково-технічного прогресу та стрімкість розробок та впровадження інформаційних технологій зокрема, все більшої популярності набувають розрахунки з використанням електронних грошей. Відповідно виникає питання нормативного регулювання порядку проведення розрахунків з використанням електронних грошей та їх облікового відображення.

**Нормативно-правові акти, що регламентують порядок здійснення
фінансово-кредитних операцій в Україні**

Назва нормативного акту	Коротка характеристика
Цивільний кодекс України [99]	Регулює відносини між банком і вкладником при укладанні договору банківського вкладу; визначає взаємовідносини між банком та клієнтом при відкритті банківського рахунку
Господарський кодекс України [25]	Визначає основи діяльності суб'єктів господарювання; окреслює особливості правового регулювання фінансової діяльності, в т.ч. банківської
Закон України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» [42]	Визначає загальні засади функціонування платіжних систем в Україні, поняття та загальний порядок проведення переказу коштів в межах України, а також встановлює відповідальність суб'єктів переказу
Інструкція про порядок відкриття, використання і закриття рахунків у національній та іноземній валютах [47]	Регулює правовідносини, що виникають під час відкриття банками поточних і депозитних рахунків у національній та іноземних валютах суб'єктами господарювання, фізичним особам, іноземним представництвам
Інструкція про безготівкові розрахунки в національній валюті України [45]	Детально розкриває порядок застосування безготівкових розрахунків у національній валюті на території України
Закон України «Про банки і банківську діяльність» [40]	Регулює порядок залучення і розміщення кредитів банків. При цьому комерційні банки здійснюють кредитні операції в межах кредитних ресурсів, які вони утворюють у процесі своєї діяльності
Положення «Про порядок емісії платіжних карток і здійснення операцій з їх застосуванням»	Регулює порядок емісії платіжних карток і здійснення операцій з їх застосуванням.
Положення «Про кредитування» [80]	Регулює процес надання кредитів шляхом укладення договорів в письмовій формі шляхом складання одного документа, підписаного кредитором та позичальником.

У Господарському процесуальному кодексі України стосунок до роботи експерта мають такі статті як:

Стаття 31. Участь в судовому процесі судового експерта;

Стаття 41. Призначення і проведення судової експертизи;

Стаття 42. Висновок судового експерта [26].

З Кримінального кодексу України експерт у ході економічної експертизи фінансово-кредитних операцій активно користується такими статтями як:

- Стаття 185. Крадіжка
- Стаття 186. Грабіж
- Стаття 189. Вимагання
- Стаття 190. Шахрайство
- Стаття 191. Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем
- Стаття 192. Заподіяння майнової шкоди шляхом обману або зловживання довірою
- Стаття 200. Незаконні дії з документами на переказ, платіжними картками та іншими засобами доступу до банківських рахунків, електронними грошима, обладнанням для їх виготовлення
- Стаття 205. Фіктивне підприємництво
- Стаття 209. Легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом
- Стаття 210. Нецільове використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням
- Стаття 218-1. Доведення банку до неплатоспроможності
- Стаття 220-1. Порухення порядку ведення бази даних про вкладників або порядку формування звітності
- Стаття 220-2. Фальсифікація фінансових документів та звітності фінансової організації, приховування неплатоспроможності фінансової

установи або підстав для відкликання (анулювання) ліцензії фінансової установи

- Стаття 222. Шахрайство з фінансовими ресурсами
- Стаття 231. Незаконне збирання з метою використання або використання відомостей, що становлять комерційну або банківську таємницю
- Стаття 232. Розголошення комерційної або банківської таємниці [53].

Кримінальний процесуальний кодекс України містить наступні статті, що мають стосунок до роботи експертів:

- 1) Стаття 69. Експерт;
- 2) Стаття 70. Відповідальність експерта;
- 3) Стаття 84. Докази;
- 4) Стаття 101. Висновок експерта;
- 5) Стаття 102. Зміст висновку експерта;
- 6) Стаття 242. Підстави проведення експертизи;
- 7) Стаття 243. Порядок залучення експерта;
- 8) Стаття 244. Розгляд слідчим суддею клопотання про залучення експерта;
- 9) Стаття 244. Розгляд слідчим суддею клопотання про залучення експерта [52].

До нормативно-правових джерел інформації для проведення експертизи кредитно-фінансових операцій належать такі:

- законодавче, нормативно-правове забезпечення розрахунків з бюджетом, дебіторами і кредиторами, постачальниками і покупцями, розрахунків за претензіями, відшкодуванням заподіяних збитків та здійснення інших кредитно-фінансових операцій:

- Цивільний кодекс України [99];
- Закон України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» [41];

- Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій [48];

- Національне Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [67];

- Податковий кодекс України [72];

- Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань [64];

- Методичні рекомендації по застосуванню реєстрів бухгалтерського обліку, затверджені наказом Міністерства фінансів України від 29.12.2000 № 356 (зі змінами та доповненнями);

- П(С)БО № 10 «Дебіторська заборгованість», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 08.10.99 № 237 (зі змінами та доповненнями) [75];

- П(С)БО № 11 «Зобов'язання», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 31.01.2000 № 20 (зі змінами та доповненнями) [76];

- П(С)БО № 14 «Оренда», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 28.07.2000 № 181 (зі змінами та доповненнями);

- висновки різних видів судових експертиз (криміналістичні, почеркознавчі, специфічні тощо);

- матеріали перевірок, проведених установами Національного банку України, фіскальної служби, фінансової інспекції (акти ревізій, експертиз, інвентаризації тощо);

- інформація правоохоронних органів, що міститься в матеріалах розслідуваних справ.

Згідно Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень основну інформаційну базу в ході експертизи фінансово-кредитних операцій формують : прибуткові та видаткові накладні, ордери, звіти матеріально-відповідальних осіб, картки складського обліку, касові книжки, матеріали інвентаризації, акти ревізій, табелі, наряди, акти приймання виконаних робіт,

трудові договори, розрахункові платіжні відомості, виписки банку, платіжні доручення і вимоги, договори про матеріальну відповідальність, накопичувальні (оборотні) відомості, журнали-ордери, меморіальні ордери за балансовими рахунками, головні книги, баланси та інші первинні та зведені документи бухгалтерського та податкового обліку і звітності [66].

У ситуації, якщо ведення бухгалтерського обліку здійснювалось в електронно-обчислювальному вигляді, то експерту надаються бухгалтерські реєстри у роздрукованому вигляді, завірені в установленому порядку.

Якщо експертиза призначається з метою перевірки висновків документальної ревізії, у документі про призначення експертизи (залучення експерта) зазначається, які саме висновки і з яких причин викликають сумнів (суперечать іншим матеріалам справи, непереконливо обґрунтовані фінансовими інспекторами тощо).

У разі потреби для визначення, які саме документи слід надати експерту на дослідження в кожному конкретному випадку, доцільно отримати консультацію експерта-економіста.

Документи мають бути систематизованими в хронологічному порядку (за відповідними періодами), підшитими, прошнурованими та пронумерованими.

3.2. Методика економічної експертизи фінансово-кредитних операцій

У відповідності з чинним законодавством підприємства, незалежно від форми власності, повинні зберігати свої грошові кошти у різних валютах на відкритих у банку поточних або інших рахунках. Тому перед початком експертного дослідження фінансово-кредитних операцій експерт-економіст зобов'язаний вимагати у керівництва довідку про всі наявні у підприємства

рахунки в установах банків. Хоча банки здійснюють контроль за використанням коштів, які зберігаються на їх рахунках, проте це не виключає можливості фінансових правопорушень під час здійснення розрахункових операцій.

З метою контролю за рухом грошових коштів на рахунках у банку і відображення цих операцій в системі обліку підприємств установи банку періодично надсилають суб'єктам господарювання виписки з поточного та інших рахунків, зазначаючи суми надходжень і платежів. Якщо ж запис проведений не за наказом підприємства, до виписки банку прикладають усі виправдовуючі документи. Виписки з рахунків - це другий примірник відповідного особистого рахунка підприємства, що ведеться в установі банку.

На початковому етапі експертного дослідження операцій щодо кожного поточного рахунка здійснюється перевірка тотожності залишків грошових коштів на кінець кварталу (року) за даними: виписок банків; Звітів про фінансово-майновий стан і облікових реєстрів підприємства (Головної книги, журналів-ордерів № 2 і № 3).

Далі за кожний звітний період експерт-економіст звіряє записи у реєстрах синтетичного (Головна книга) і аналітичного обліку (журнал-ордер № 2 і відомість № 2), підраховує щоденні, щомісячні і квартальні підсумки і постійно їх звіряє з відповідними виписками банку. Необхідно також установити, чи надані експерту всі виписки банку. Якщо підприємство не надало експерту окремих виписок, то йому слід отримати з банку їх засвідчені копії. У випадку виявлення розбіжностей між даними обліку на підприємстві та виписками банку експерт з'ясовує їх причини на підставі матеріалів банківської установи [28].

У ході перевірки тотожності облікових даних і змісту виписок з поточного рахунка, експерт-економіст з'ясовує чи всі банківські виписки надані і встановлює ступінь їх достовірності. Повноту банківських виписок з'ясовують за їхньою посторінковою нумерацією та переносом

посторінкових підсумків. Достовірність виписок визначають за їх зовнішніми ознаками (реквізитами, підписами, штампами банку та ін.), а за необхідності - і способом зустрічної перевірки в банку. При цьому факти підробок штампів і підписів встановлює криміналістична експертиза [83].

Оскільки банк систематично контролює залишки грошових коштів на поточних та інших рахунках підприємства, тому залишки коштів на початок та на кінець місяця, відображені ним, як правило, відповідають залишкам виписок банку. Однак це не виключає можливості здійснення впродовж місяця різного роду економічних правопорушень.

В ході експертного дослідження фінансово-кредитних операцій експертом можуть бути встановлені такі факти як:

- розбіжність між записами по касі зданих до банку готівкових коштів та відображенням цих операцій у виписках банку;
- розбіжність між записаними у виписках банку сумами, виданими готівкою, та записами тієї самої операції по касі, а також із записами на корінцях банківських чеків;
- необґрунтованість перерахування грошей з рахунків у банку та інші недоліки в порядку оплати [32].

На рис.3.1 нами представлено узагальнену схему проведення економічної експертизи кредитних операцій підприємства.

Фінансово-кредитні операції повинні досліджуватись у нерозривному взаємозв'язку з перевіркою інших операцій (касових, банківських, товарних і виробничих), так як вони прямо чи опосередковано мають вплив на розрахункові взаємовідносини між підприємствами. Експерт-економіст повинен упевнитись у відповідності кожної виписки банку. При цьому особливу увагу йому слід звернути на обґрунтованість записів за кредитом субрахунків 311 «Поточні рахунки в національній валюті» і 312 «Поточні рахунки в іноземній валюті» в кореспонденції з рахунками витрат на виробництво, адміністративних витрат, витрат на збут та ін. [48]

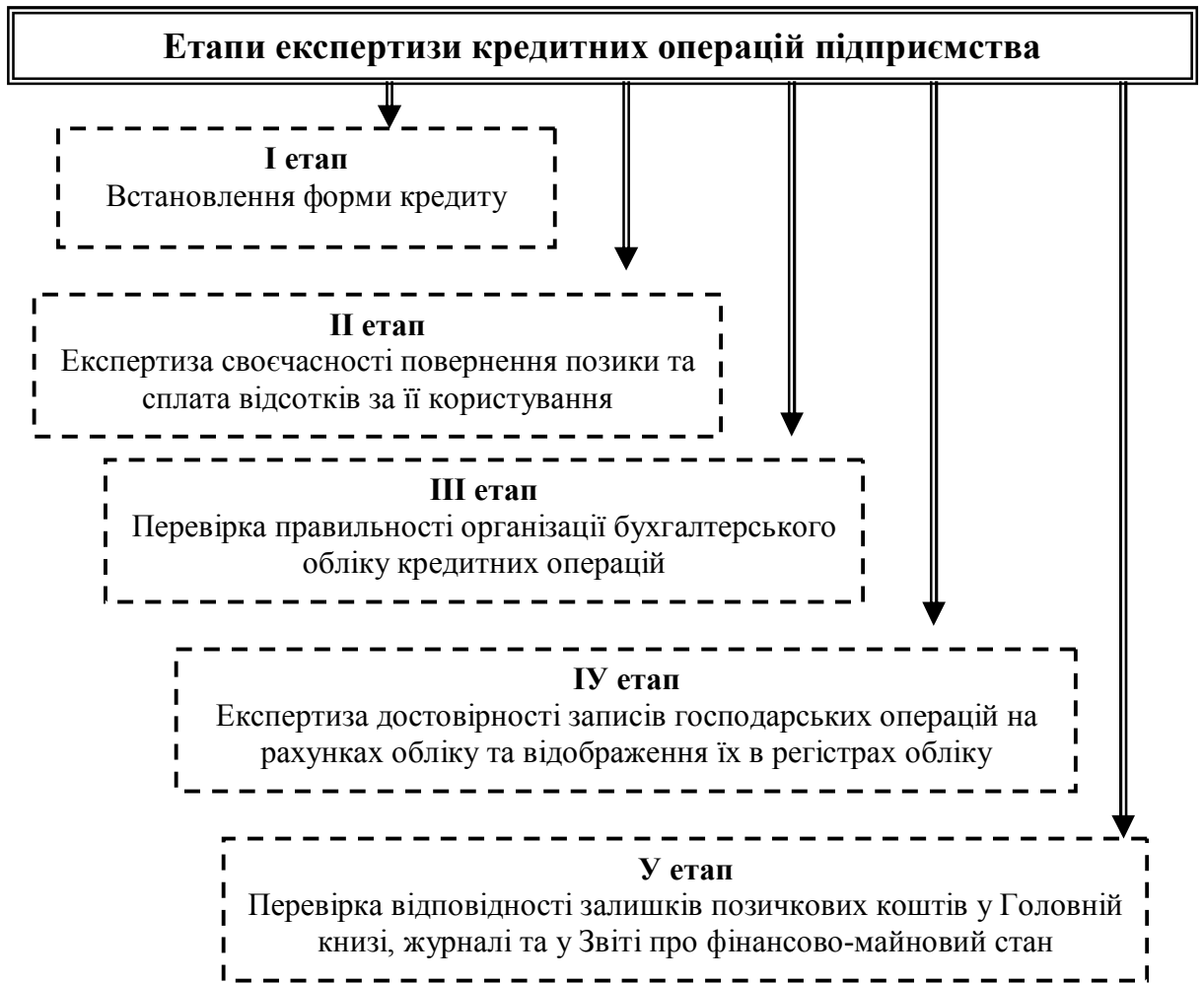

Рис. 3.1 Порядок проведення економічної експертизи позичкових коштів підприємства

Якщо в результаті звірки банківських виписок, які перебувають на підприємстві, і платіжних документів зі справжніми записами і документами, що перебувають в установі банку, експерт виявить розбіжності, то він зобов'язаний зазначити у своєму експертному висновку за результатами перевірки реальні напрямки витрачання коштів.

Досліджуючи банківські операції за суттю, експерт-економіст має встановити:

- наскільки правильно використовувались на підприємстві отримані кредити та чи матеріали на їх отримання є достовірними;
- чи правильно відображались в системі бухгалтерського обліку і чи законно використовувались отримані в банку розрахункові чеки;
- чи не допускалося неправильне перерахування авансів і платежів за безтоварними рахунками, а також оплата рахунків інших підприємств, які не мають відношення до суб'єкта економічної експертизи;
- ступінь раціональності форм розрахунків підприємства і встановлення того факту чи сприяють вони прискоренню обігу коштів.

На початку експертизи фінансово-кредитних операцій, експерт-економіст встановлює види кредитів, які використовувало підприємство. Далі слід одержати від установ банків підтвердження по всіх рахунках.

При цьому, використовуючи стандартну форму запиту на підтвердження банку, з кожного банку, з яким клієнт проводив операції протягом року, експерт отримує дані щодо сальдо клієнта за розрахунками з цим банком і отриманих від нього кредитів на дату балансу. Увага також приділяється експертному дослідженню зміни залишків рахунків банківських кредитів і виявленню достовірності іншої інформації про потоки грошових коштів (наприклад, зміни стану заборгованості по кредитах). Крім того, під час перевірки встановлюється наявність банківських виписок, вивчаються кредитні договори і склад забезпечення. Експерт-економіст встановлює чи немає простроченої заборгованості банку за кредитами, причини її виникнення і суму втрат у зв'язку з оплатою підвищених банківських процентів; перевіряє шляхом співставлення дати погашення кредитів на основі виписок банку зі строками їх погашення, вказаними у зобов'язаннях, своєчасність погашення заборгованості банку по отриманих кредитах.

Важливо у ході економічної експертизи фінансово-кредитних операцій перевірити повноту та своєчасність повернення банківських кредитів, а також правильність та ефективність їх використання. Експерт-економіст перевіряє дані в журналі-ордері №2, аналізує дані рахунків 60

«Короткострокові позики» та 50 «Довгострокові позики», уточнює виконання умов кредитних договорів, стан із погашенням заборгованості з кредитів і відсотків, встановлює цільове використання позик.

Слід виходити з того факту, що кредити надаються безготівковим шляхом через оплату розрахунково-грошових документів. При цьому у кредитному договорі обумовлюються строки погашення та процентні ставки за користування кредитом. Якщо підприємство відмовляється сплатити борги за наданими кредитами, то банк стягує такі суми у претензійно-позовному порядку. Банк самостійно контролює виконання умов укладеного з позичальником кредитного договору. Слід відмітити, що роль банків та інших фінансових установ значно зростає в умовах посилення боротьби з легалізацією чи відмиванням коштів, отриманих злочинним шляхом.

Основні положення, які необхідно вивчити у ході економічної експертизи фінансово-кредитних операцій, нами узагальнені на рис.3.2.

При економічній експертизі довгострокових кредитів банку експерт встановлює ступінь необхідності їх отримання, вивчає цільовий характер їх використання і забезпеченість необхідними ресурсами, обсягами капітальних вкладень і підрядних робіт. Експерт встановлює, чи правильно оплачені відсотки за користування кредитом відображені в системі обліку на відповідних рахунках. Також важливо перевірити обґрунтованість включення сплачених відсотків за кредитами в залежності від джерела їх отримання у склад собівартості продукції (робіт, послуг).

Рис.3.2. Основні положення, які необхідно вивчити у ході економічної експертизи фінансово-кредитних операцій

Важливо у ході економічної експертизи приділити увагу перевірці кредитної політики підприємства, зорієнтувавшись на такі умови (рис.3.3).

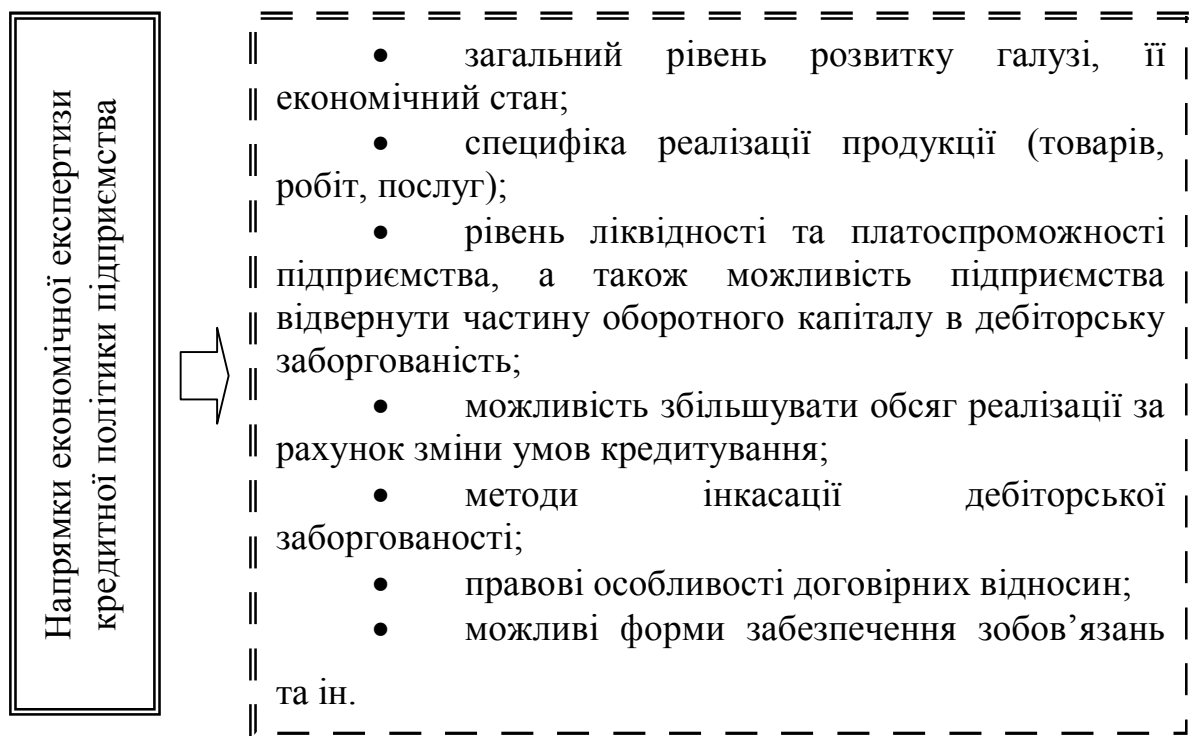

Рис.3.3 Напрямки економічної експертизи кредитної політики підприємства

При цьому метою економічної експертизи кредитної політики є вивчення договорів і підтвердження їх достовірності та повноти бухгалтерських даних стосовно дебіторської заборгованості за розрахунками з покупцями і замовниками, а також оцінка ефективності кредитної політики.

Економічна експертиза ефективності кредитної політики підприємства спрямована на послідовне вивчення специфіки розрахунків з контрагентами і має за мету визначення найбільш оптимальних умов для застосування типів кредитної політики і конкретних умов кредитування.

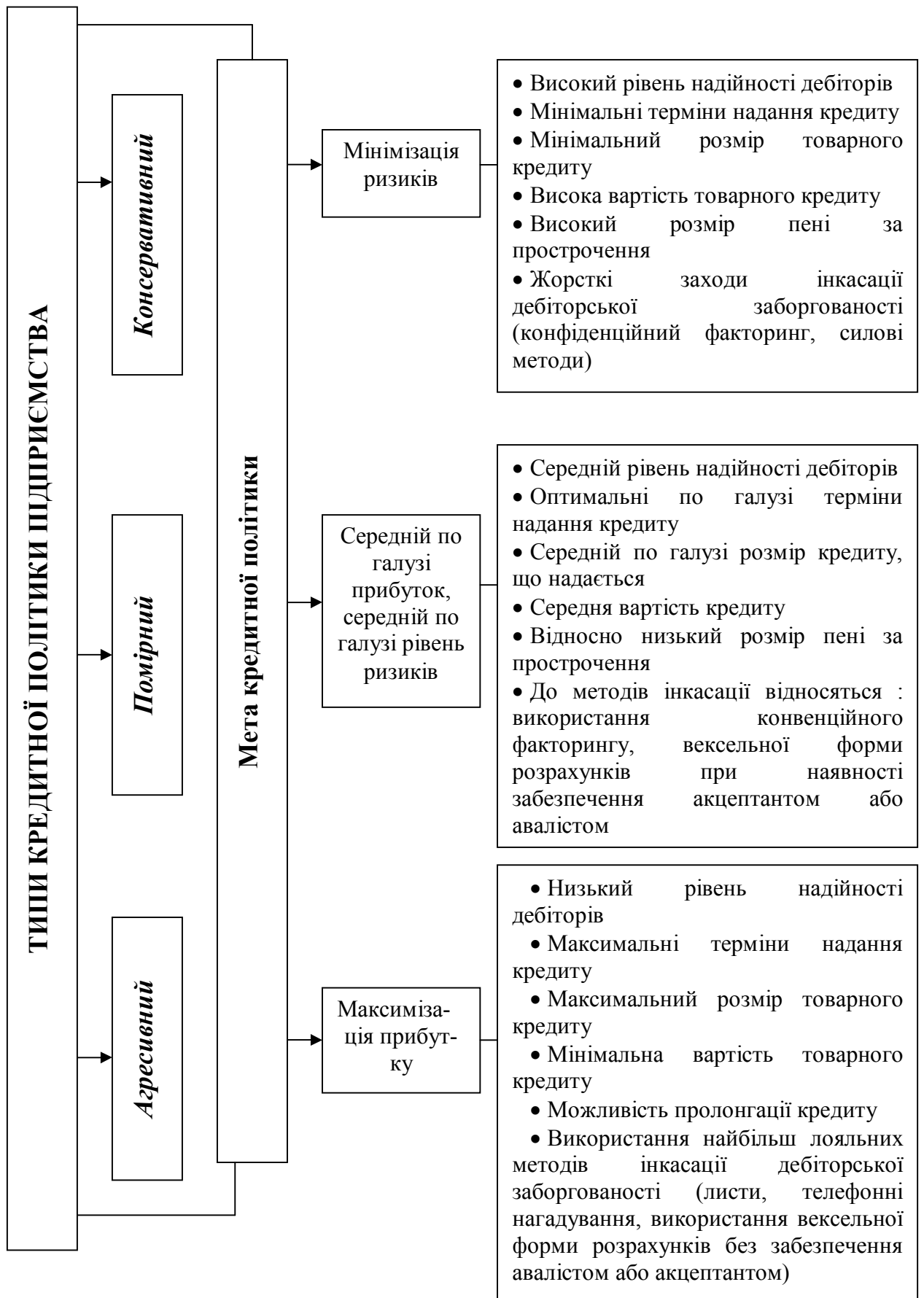

Рис. 3.4 Типи кредитної політики підприємства [88, С.26]

Слід зазначити, що експерт-економіст, аналізуючи кредитну політику, повинен виходити з того, що в практичній управлінській сфері розрізняють такі типи кредитної політики (рис.3.4). На основі рис.3.4 можна зробити висновок, що в ході розробки рекомендацій стосовно поліпшення фінансового стану суб'єкта господарювання, експерт-економіст має врахувати той факт, що процес посилення чи послаблення умов кредитної політики прямо пов'язаний із змінами величини фінансового результату діяльності.

Підсумовуючи вищезазначене, доцільно узагальнити типові порушення, які можуть бути виявлені у ході економічної експертизи фінансово-кредитних операцій підприємства, а саме:

- 1) відсутність документів, якими оформляються кредитні відносини підприємства.

До таких документів відносяться такі як: кредитний договір; виписки банку з позикового рахунку; реєстри, які підтверджують списання в безакцептному порядку сум повернення кредиту і сум відсотків, сплачених за кредитними договорами; додаткові угоди до кредитного договору, що змінюють відсоткову ставку за кредитом, строки повернення кредиту, інші умови кредитного договору.

- 2) неправомірне включення у собівартість продукції (робіт, послуг) відсотків по кредитах, а саме відсотків по кредитах банків, отриманих не для цілей поточної виробничої діяльності; від нарахованих банком відсотків за користування кредитними коштами, але фактично на кінець звітного періоду не сплачених банку; витрат на оплату відсотків за простроченими кредитами; витрат на оплату відсотків за кредитами банків, сплаченими після закінчення строку дії кредитного договору; витрат на оплату відсотків, отриманих на користь підприємства, що перевіряється, іншою юридичною особою; відсотків за кредитами банків, отриманими на інвестиційну та фінансову діяльність.

3) порушення принципів оцінки майна, що означає включення до інвентарної вартості об'єктів основних засобів, нематеріальних активів та інших необоротних активів : отриманого кредиту на фінансування капітальних вкладень після прийняття цих об'єктів на облік; відсотків за кредит, отриманий на фінансування капітальних вкладень

- 4) оформлення кредитних операцій фіктивними документами;
- 5) фальсифікація документів і записів;
- 6) видача кредитів без документів позичальника;
- 7) видача кредиту за умови часткової відсутності документів;
- 8) внесення недостовірних даних у документи;
- 9) видача кредиту за документами, в яких є виправлення, приписки, підтверджені висновками;
- 10) використання кредитів не за цільовим призначенням;
- 11) привласнення кредитів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авербах, И.И. Анализ эффективности использования банковского кредита [Текст] / Авербах И.И. // Финансовый менеджмент. – 2008.-№2. – С.5-10.
2. Авилов, А.А. Некоторые вопросы обеспечения банковского кредита [Текст] / Авилов А.А. // Биржи и банки.- 2007. - №4.- С.12-17.
3. Адаменко, О. Колізії Звіту про рух грошових коштів [Текст] / О. Адаменко // Бухгалтерія. -2009. -№2. – С. 6-10.
4. Андросова, О. Ф. Облік і аналіз кредитних операцій / Андросова О. Ф., Несторенко М. В. // Економічний простір. – 2009. – № 23/2. – С. 172–178.
5. Астахов, К.В. Что такое заемный капитал и как им управлять [Текст] / Астахов К.В. // Финансовый менеджмент. – 2007. - №12. – С.10-15.
6. Ашоєв, К. Аспекти бухгалтерського та податкового обліку безготівкових розрахунків [Текст] / К. Ашоєв // Фінанси України. –2007.-№2. – С.69-76.
7. Баган, В.П. Банківські кредити [Текст] / Баган В.П. //Все про бухгалтерський облік.- 2008. - №100.- С.11-17.
8. Білик, М. Д. Управління кредиторською заборгованістю [Текст] / Білик М.Д. // Фінанси України. – 2008 – № 12. – С. 24–37.
9. Бланк, И.А. Основы финансового менеджмента [Текст] / Бланк И.А. – К.: «Ника-Центр», 2000. – 512 с.
10. Бодюк, А.В. Електронні гроші : суть та особливості [Текст] / А.Бодюк // Формування ринкових відносин в Україні.-2006.-№9.-С.33-36.
11. Богомазов, М. Методика розрахунку суттєвості й побудови вибірки при аудиті кредитних операцій [Текст] / М. Богомазов // Вісник НБУ. – 2005.- №2.-С.64-67.
12. Бугай Н. Судово-бухгалтерська експертиза як складова економічного контролю: сьогодення та майбутнє [Електронний ресурс] / Н.

Бугай // Соціально-економічні проблеми і держава. - 2014. - Вип. 2. - С. 62-70.
- Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Sepid_2014_2_9.

13. Бутинець, Ф.Ф. Історія розвитку бухгалтерського обліку [Текст] / Бутинець Ф.Ф.- Ч.1. – Житомир: ЖІТІ, 1999. – 928с.

14. Бутинець, Ф.Ф. Організація бухгалтерського обліку [Текст] : підручник / Ф.Ф.Бутинець. – Житомир: ПП «Рута», 2002. – 592 с.

15. Бухгалтерський облік [Текст] : навч. посібник / [Ю.А.Верига, М.О.Виноградова, Т.В.Гладких та ін.]. - К :Центр учбової літератури, 2010. - 500 с.

16. Василевич, В. В. Експертиза нормативно-правових актів у сфері запобігання злочинам: поняття та об'єкти [Електронний ресурс] / В. В. Василевич // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. - 2013. - № 1. - С. 138-144. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvknusv_2013_1_20.

17. Васильченко, З.М. Розрахунки платіжними картками в Україні [Текст] / З.М.Васильченко, А.В.Демченко // Фінанси України. -2006. -№10. - С. 23-28.

18.Власова, Е. Учет долгосрочных и краткосрочных займов [Текст] / Власова Е. // Консультант бухгалтера. - 2009. -№14. - С. 9-12.

19.Володин, А.К. Управление заемным капиталом [Текст] / Володин А.К. // Финансовый менеджмент. -2006. -№5.-С.10-11.

20. Волохов, В. І. Економічна природа і зміст кредитної діяльності банку в аспекті оцінювання її ефективності [Електронний ресурс] /В. І. Волохов, М. В. Нестеренко // НБУ ім. Вернадського. – 2009. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Fu/2009_8/pdf/VOLOKHNOV.pdf.

21.Гвізда, М.В. Необхідність застосування факторингу в Україні та проблеми його розвитку [Текст] / Гвізда М.В. // Вісник Запорізького національного університету. -2012. -№6.-С.14-17.

22. Гладка, С. Відображення в облікових реєстрах операцій за банківськими рахунками підприємства [Текст] / С.Гладка // Баланс.- 2007. - №24. -С.33-37.

23. Гончарук, М.О. Проблеми нормативного забезпечення бухгалтерського обліку безготівкових розрахунків [Текст] / Гончарук М.О. // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. – 2012. – Вип.1(22). – С.257-262.

24. Горбунова, Т. Наукові підходи до визначення поняття “гроші” та “грошові кошти” [Текст] / Т.Горбунова // Наукові записки Тернопільського педагогічного університету ім. В. Гнатюка. 2009. - №18. - С. 27-33.

25. Господарський Кодекс України від 16.01.2003р.[Електронний ресурс]. – Режим доступу // <http://www.rada.gov.ua>.

26. Господарський процесуальний кодекс України, введений в дію Постановою Верховної ради України №1799-ХІІ від 6.11.1991р. (із змінами і доповненнями).

27. Гудзь, Н.В. Бухгалтерський облік: навч. посіб. [Текст] /Н.В.Гудзь, П.Н.Денчук, Р.В.Романів. - Т. : ТНЕУ, 2012. - 384с.

28. Гуцаленко, Л.В. Судово-бухгалтерська експертиза : навч.посібник [Текст] / Л.В.Гуцаленко, Л.Г.Михальчишина, В.М.Сидорчук, І.К.Пентюх. – К.:Центр учбової літератури, 2011. – 352с.

29. Давидовська, Т. Електронні гроші та електронні системи в Україні [Текст] / Т.Давидовська // Економічний аналіз. – 2011. – Вип.9. Ч.2.– С.152-154.

30. Демківський, А.В. Гроші та кредит [Текст] / Лемківський А.В. – К.: Вира-Р., 2003.- 528 с.

31. Дерій, М. Дефініції «грошові кошти» і «грошові потоки»:відмінності та взаємозв'язок [Текст] / М.Дерій // Економічний аналіз. - 2010. -№6. -С.60-63.

32. Дікань, Л.В. Судово-економічна експертиза : навч. посіб. [Текст] / Л.В.Дікань, В.Д.Понікаров, О.В.Кожушко. - Харків : ХНЕУ, 2014. - 431с.

33. Дзюба, О. Сутність та особливості кредитних операцій суб'єктів господарювання [Текст] / О.М.Дзюба // Економіка і суспільство. - 2016. -№2. -С.684-688.

34. Дондик, Н.Я. Спеціальні бухгалтерські знання та їх застосування під час розкриття та розслідування економічних злочинів : монографія [Текст] / Н.Я.Дондик. – К. : Атака, 2007. – 144с.

35. Експертизи у судочинстві України : наук.- практ. посіб. [Текст] / [С.Б.Бойченко та ін.]; за заг. ред. проф. В.Г.Гончаренка та І.В.Гори ; Акад. адвокатури Ураїни. - Київ : Юрінком Інтер, 2015. – 502с.

36. Івахів, Ю. О. Аналіз фінансового стану підприємства : питання ліквідності [Текст] / Ю. О. Івахів, С. Р. Романів // Фінанси, облік і аудит : наук. зб. – Київ : КНЕУ, 2013. - №2(22). - С.198-204.

37. Жук, О.П. Аудит грошових коштів і розрахунків [Текст] / О.П.Жук //Аудитор України.-2005.- №19.– С.16-20.

38. Закон України «Про судову експертизу» від 25.02.1994р. №4038-ХІІ (із змінами і доповненнями).

39. Закон України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015р. №580-VІІІ (із змінами і доповненнями).

40.Закон України “Про банки і банківську діяльність ”, затверджений ВРУ від 07.12.2000р. № 2131-ІІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <http://www.rada.gov.ua>.

41.Закон України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 р. № 996 – ХІУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : // <http://www.rada.gov.ua>.

42.Закон України «Про платіжні системи та переказ грошей в Україні» від 05.04.2001р.№2346-ІІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : // <http://www.rada.gov.ua>.

43.Закон України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» від 12.07.2001 р. № 2664-ІІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : // <http://www.rada.gov.ua>.

44. Збірник наукових праць студентів кафедри аудиту, ревізії та аналізу.
– Тернопіль : ТНЕУ, 2017. – Випуск 1. – 195с.

45. Інструкція про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті. Затверджено постановою Правління Національного банку України від 21.01.2004р. №22. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу // <http://www.rada.gov.ua>.

46. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень, затверджена наказом Міністерства юстиції України №53/5 від 08.10.1998р. (у редакції наказу Міністерства юстиції України №1350/5 від 27.07.2015р.).

47. Інструкція про порядок відкриття, використання і закриття рахунків у національній та іноземній валютах. Затверджено постановою Правління Національного банку України від 12.11.2003р. №492 [Електронний ресурс]. – Режим доступу // <http://www.rada.gov.ua>.

48. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій від 30.11.1999 р. № 291 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : // <http://www.rada.gov.ua>.

49. Капустник, К. Алгоритм проведення експертиз документів фінансово-кредитних операцій при наданні споживчих кредитів в іноземній валюті [Текст] / Капустник К.В., Івахненко П.О. // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики. – В.14. – 2014. – С.329-334.

50. Ковальчук О. О. Судово-економічна експертиза: теоретичний аспект [Електронний ресурс] / О. О. Ковальчук // Управління розвитком. - 2014. - № 12. - С. 49-51. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uproz_2014_12_25.

51. Корінько М. Д. Судова експертиза у процесі господарської діяльності [Електронний ресурс] / М. Д. Корінько // Інтелект XXI. - 2016. - № 2. - С. 95-98. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/int_XXI_2016_2_14.

- 52.Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : // <http://www.rada.gov.ua>.
- 53.Кримінальний кодекс України від 05.04.2001р. №2341-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу : // <http://www.rada.gov.ua>.
- 54.Крупка, Я. Д. Бухгалтерський облік : підручник / Я. Д. Крупка, З. В. Задорожний, Р. В. Романів [та ін.]. – Т. : ТНЕУ, 2017. – 450с.
- 55.Лазаренко, В.І. Судова бухгалтерія : навч. посіб. [Текст] / В.І.Лазуренко. – Донецьк : Світ книги, 2012. – 510с.
56. Лень, В.С. Організація бухгалтерського обліку [Текст]: навч.посібник / О.В.С.Лень. - Київ : Центр навчальної літератури, 2006. - 696с.
57. Лобанів, О. Нове в готівковому обігу [Текст] / О.Лобанів // Податки та бухгалтерський облік. -2006. -№31. –С.41-43.
58. Логвінова, М. Основи правознавства [Текст] : навч. посібник / М.Логвінова, В.Кафарський .-К.:Центр навчальної літератури, 2005.-568с.
59. Марусяк, Н.Л. Дебіторська та кредиторська заборгованості як основні фінансові регулятори кругообігу оборотного капіталу підприємства [Текст] / Марусяк Н.Л. // Вісник Хмельницького національного університету. - Серія : Економічні науки. - 2010. - Том 2. - №2.- С. 139-142.
60. Малій, О.Г. Методичний підхід щодо визначення ефективності банківського кредитування [Текст] / Малій О.Г. //Економіка и управление. - 2006 - №5.- С. 102-106.
61. Мальцев Д. О. Експертиза в господарському процесі: деякі питання вдосконалення законодавства [Електронний ресурс] / Д. О. Мальцев // Бюлетень Міністерства юстиції України. - 2010. - № 10. - С. 99-110. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bmju_2010_10_15.
62. Михайлишин, Н. П. Концепція створення спільної цінності : новий погляд на формування цінностей компанії [Текст] / Н. П. Михайлишин, С. Р. Романів // Економіка і суспільство. – 2016. - №2. – С.312-317.

63. Мороз, А.М. Банківські операції [Текст]: підручник / А.М.Мороз, М.І.Савлук, М.Ф.Пуховкіна [та ін.]. – К.: КНЕУ, 2000. – 384с.

64. Наказ Мінфіну від 11.08.1994р. №69 «Про інвентаризацію основних засобів, нематеріальних активів, товарно-матеріальних цінностей, грошових коштів і документів та розрахунків» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : // <http://www.rada.gov.ua>.

65. Наказ Мінфіну України «Про затвердження Плану рахунків бухгалтерського обліку» № 291 від 30.11.99р. і Інструкція по його використанню [Електронний ресурс]. – Режим доступу .- [http:// zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0892-99](http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0892-99).

66. Науково-методичні рекомендації з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень, затверджені Наказом Міністерства юстиції України №53/5 від 08.10.1998р. (у редакції наказу Міністерства юстиції України №1350/5 від 27.07.2015р.).

67. Національне Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 “Загальні вимоги до фінансової звітності”, затверджене наказом Міністерства фінансів України від 7.02.2013р. №73 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// www.minfin.gov.ua](http://www.minfin.gov.ua).

68. Пашинська, І.І. Концептуальні основи судово-економічної експертизи [Текст] / І.І.Пашинська // Вісник Житомирського державного технологічного університету. – 2013. - №1. – С.296-298.

69. Пащенко Т. В. Бухгалтерська експертиза і аудит як форми використання спеціальних економічних пізнань [Електронний ресурс] / Т. В. Пащенко // Економічні науки. Сер. : Облік і фінанси. - 2013. - Вип. 10(4). - С. 112-118. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecnof_2013_10\(4\)_19](http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecnof_2013_10(4)_19).

70. Перезова І. В. Номінативне поле концепту «економічна експертиза» в сучасних умовах його застосування в процесі здійснення фінансового контролю [Електронний ресурс] / І. В. Перезова // Економіка: реалії часу. - 2013. - № 2. - С. 150-156. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econrch_2013_2_22.

71. Перезовова І. В. Економічна експертиза як специфічна галузь знань [Електронний ресурс] / І. В. Перезовова // Економіка : реалії часу. - 2013. - № 3. - С. 97-105. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econrch_2013_3_18.

72. Податковий кодекс України від 2.12.2010р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу // <http://www.rada.gov.ua>.

73. Положення про електронні гроші в Україні від 04.11.2010р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу // <http://www.rada.gov.ua>.

74. Положення бухгалтерського обліку «Податкові різниці» [Електронний ресурс]. – Режим доступу // <http://www.rada.gov.ua>.

75. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 “Дебіторська заборгованість”. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : // <http://www.rada.gov.ua>.

76. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11 «Зобов’язання». [Електронний ресурс]. – Режим доступу : // <http://www.rada.gov.ua>.

77. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 17 «Податок на прибуток». [Електронний ресурс]. – Режим доступу // <http://www.rada.gov.ua>.

78. Положення про документальне оформлення забезпечення записів у бухгалтерському обліку, затверджене Наказом Міністерства фінансів України від 24 травня 1995р. №88 [Електронний ресурс]. – Режим доступу // <http://www.rada.gov.ua>.

79. Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні, затверджено Постановою Правління Національного банку України від 15.12.2004. №637 [Електронний ресурс]. – Режим доступу // <http://www.rada.gov.ua>.

80. Положення «Про кредитування», затверджено постановою Правління НБУ від 28.09.1995р. № 246 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : // <http://www.rada.gov.ua>.

81. Правила системи електронних платежів Національного банку України, затверджено Рішенням Ради Платіжної організації системи

Правління Національного банку України від 13.07.2017р. №1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу // <http://www.rada.gov.ua>.

82. Пушкар, М.С. Історія обліку та контролю господарської діяльності : навч. посібник [Текст] / Пушкар М.С., Гавришко Н.В., Романів Р.В.– Тернопіль:ТАНГ, Видавництво “Карт-бланш”, 2002. – 167 с.

83. Розслідування злочинів у сфері господарської діяльності : окремі криміналістичні методики [Текст] : [монографія] / В.Ю.Шепітько, В.О.Коновалова, В.А.Журавель [та ін.]; за ред. В.Ю.Шепітька. -Х. : Право, 2006. – 624с.

84. Романів, С. Р. Основні напрямки удосконалення правового регулювання судово-економічної експертизи в Україні [Електронний ресурс] / С. Р. Романів, І. Д. Голяш // Економіка та суспільство. – Мукачів : Мукачівський державний університет. – 2017. - №10. – С.796-801. – Режим доступу : http://economyandsociety.in.ua/econrch_2017_5_10.

85. Романів, С. Р. Економічна експертиза : її сутність і роль у сфері контролю [Текст] / С. Р. Романів, І. Д. Голяш // Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції «Наукові економічні дослідження : теорії та пропозиції».- Запоріжжя, 2016.- С.76-78.

86. Савченко, А. Безготівкові розрахунки: нові інструменти [Текст] / А.Савченко // Вісник НБУ.- 2008. –С.43-48.

87.Серединська, В.М. Економічний аналіз [Текст]: навч. посібник / В.М. Серединська О.М.Загородна, Р.В.Федорович; за ред.. проф.. Р.В.Федоровича. – Тернопіль: Видавництво Астон, 2010. – 592с.

88. Сметанко, О.В. Внутрішній аудит кредитної політики як ефективний інструмент управління підприємством [Текст] / О.В.Сметанко // Вісник Хмельницького національного університету. – Економічні науки. – Т.2.-2010. - №2. –С. 24-28.

89.Сльозко, Т.М. Організація обліку [Текст]: навч. посібник / Сльозко Т.М.. – К: Центр учбової літератури, 2008. – 224с.

90. Сук Л.К. Фінансовий облік [Текст]: навч. посібник / О.К.Сук,

П.Л.Сук. – . - К. :Знання, 2010. - 631с .

91. Сусіденко, В. Принципи банківського кредитування : зміст і реалізація в умовах перехідної економіки [Текст] / Сусіденко В. // Банківська справа.– 2006. - №3. – С.10-15.

92. Травінська, С. Організація внутрішнього контролю поточних зобов'язань на підприємстві [Текст] / Стравінська С. // Економічний аналіз.- 2010.-№6.-С.509-512.

93. Трубін, І. Правове регулювання систем електронних грошей в Україні [Текст] / І.Трубін // Підприємництво, господарство і право.-2011.- №12.-С.157-160.

94. Харченко, Н. Операції з дебіторською і кредиторською заборгованістю [Текст] / Марченко Н. // Баланс. – 2002. – № 14 – С. 43.

95. Хмелевський, І. Електронні гроші : проблеми обліку та здійснення розрахунків [Текст] / І.Хмелевський // Податки та бухгалтерський облік. – 2012. - №68.– С.20-31.

96. Чацкіс, Ю.Д. Організація бухгалтерського обліку [Текст] :. навч. посібник /Чацкіс Ю.Д., Гейер Е.С.,Наумчук О.А. . – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 564с.

97. Чорна, С. Еквіваленти грошових коштів як об'єкт бухгалтерського обліку [Текст] / С.Чорна // Бухгалтерський облік і аудит. – 2009. - №3.– С.46-55.

98. Чумаченко, М.Г. Економічний аналіз. Навчальний посібник [Текст] / За ред. акад. НАНУ, проф. М.Г. Чумаченка. – К.: КНЕУ, 2001. – 540 с.

99. Цивільний Кодекс України від 16.01.2003р. №435-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу // <http://www.rada.gov.ua>.

100. Юровський, Б. Фінансові кредити в бухгалтерському і податковому обліку [Текст] / Юровський Б. // Консультант бухгалтера.-2006.- №33.-С.34-38.

101. Яценко, В.В. Що робити з простроченою кредиторською заборгованістю [Текст] / Яценко В.В. //Все про бухгалтерський облік. – 2009.

- №15. – C.8-17.

102. [http: www.ukrstat.gov.ua](http://www.ukrstat.gov.ua).

103. [http: www.bank.gov.ua](http://www.bank.gov.ua).